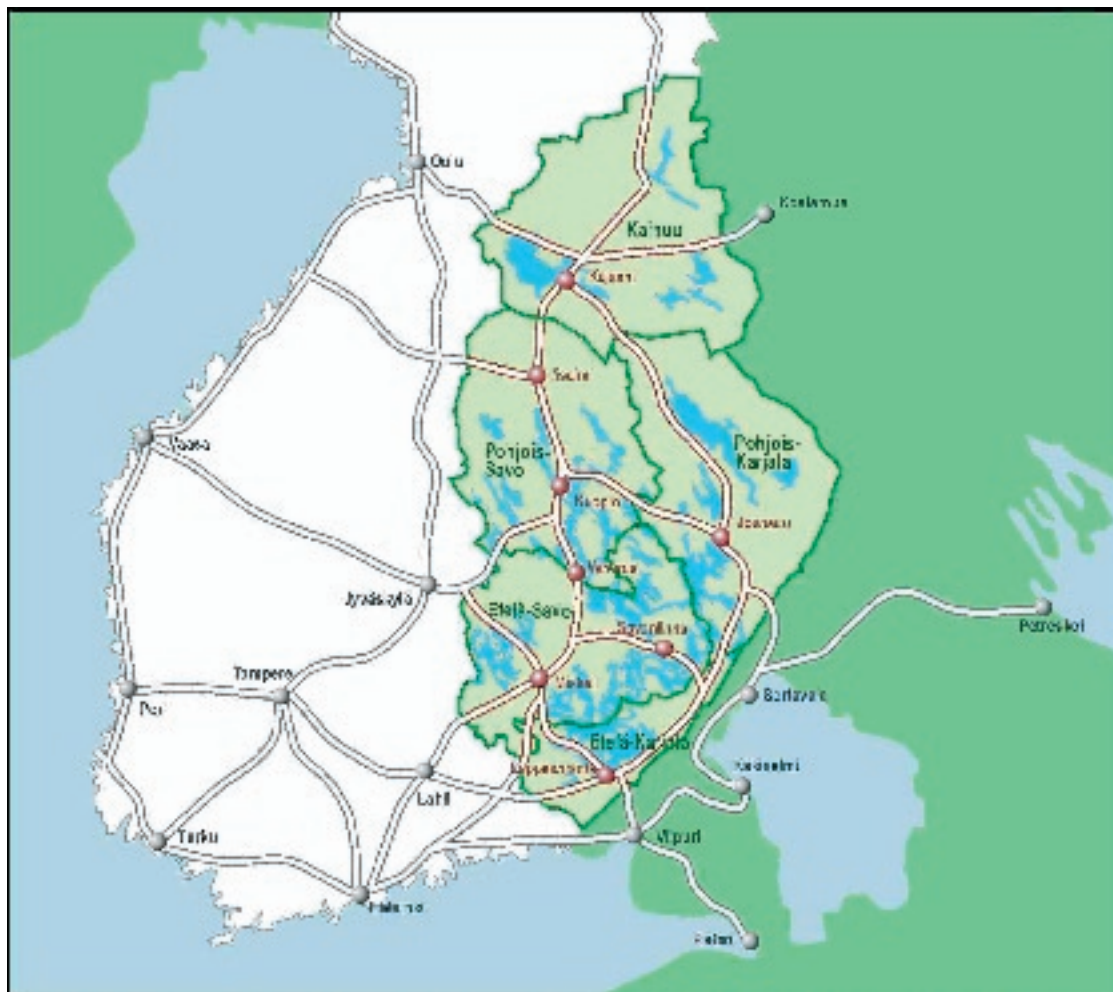


ITÄ-SUOMI - OHJELMA

helmikuu 2005



Itäisen Suomen suuret tulevaisuuden kysymykset -projektin loppuraportti



ITÄ-SUOMI -OHJELMA

helmikuu 2005

Itäisen Suomen suuret tulevaisuuden kysymykset
-projektin loppuraportti

ITÄ-SUOMI -OHJELMA
helmikuu 2005

Etelä-Savon maakuntaliiton julkaisu 64:2005

Painosmäärä 1000 kpl
Mikkeli 2005

Etelä-Savon maakuntaliitto
Hallituskatu 3 A 50100 MIKKELI
puh. 015-321 130 email: info@esavo.fi faksi 015-321 1359

ISBN 952-5093-43-3
ISSN 1455-2930

SAATTEEKSI

Itä-Suomen neuvottelukunta päätti 20.5.2003 toteuttaa tulevaisuuteen suuntautuvan ja sitä arvioivan Itä-Suomen tulevaisuushankkeen. Kainuun ja Pohjois-Savon liitot sekä Etelä-Savon ja Pohjois-Karjalan maakuntaliitot toteuttivat hankkeen Itä-Suomi Tavoite 1 -ohjelman ja Etelä-Karjalan liitto kansallisella rahoituksella. Etelä-Savon maakuntaliiton hallinnoiman projektin ohjausryhmänä toimi Itä-Suomen neuvottelukunta.

Suuret tulevaisuuden kysymykset -projektin (1.11.2003-11.3.2005) toteutuksen kolme vaihetta olivat järjestäytyminen, seminaarit ja selvitykset sekä politiikkaohjelman kirjoittaminen. Järjestäytymisvaiheessa maakuntien liitot nimesivät projektin johtoryhmään kukin kolme korkean tason asiantuntijajäsentä. Etelä-Karjalan nimeämät jäsenet ovat Lappeenrannan teknillisen korkeakoulun rehtori Markku Lukka, valtioneuvos Riitta Uosukainen ja insinööri Jussi Ranta. Etelä-Savo ryhmissä edustivat kansanedustaja Jouni Backman, Mikkelin yliopistokeskuksen johtaja Pirjo Siiskonen ja johtaja Hannu Savisalo Savcor Oy:stä. Kainuu nimesi ryhmään ministeri Paula Lehtomäen, Kajaanin yliopistokeskuksen kehittämisjohtaja Pentti Malisen sekä johtaja Timo Leppäsen Kajaanin Tilitaito Oy:stä. Pohjois-Karjalasta ryhmään kuuluivat Joensuun yliopiston rehtori Perttu Vartiainen, läänin sosiaali- ja terveysneuvos Elli Aaltonen sekä rehtori Pekka Ravi. Pohjois-Savon nimeämät jäsenet ovat Kuopion teknologiakeskus Teknia Oy:n toimitusjohtaja Hannu Janhunen, FM Mirja Ryyänen sekä professori Timo Sneck. Johtoryhmä valitsi puheenjohtajakseen rehtori Perttu Vartiaisen, varapuheenjohtajaksi johtaja Pirjo Siiskosen sekä projektijohtajaksi YTT Eija Pääkön.

Seminaarivaiheen käynnisti tulevaisuusworkshop keväällä 2004. Projektin yhteisen oppimisprosessin tavoitteena oli muodostaa ajantasainen näkemys Itä-Suomen tulevaisuuden kannalta tärkeistä aihekokonaisuuksista, joita kuvaavat tämän ohjelmaraportin perusteemat eli kansainvälisesti kilpailukykyinen elinkeinoelämä ja innovaatiojärjestelmä, vetovoimainen elinympäristö ja toimiva infrastruktuuri sekä uudistuva hyvinvointiyhteiskunta. Horisontaalisina teemoina otettiin huomioon yritysnäkökulma ja kehittäjäverkostot. Joulukuuhun 2004 kestänyt seminaarivaihe käsitti teemoittain organisoituja kokoontumisia, asiantuntijoiden kuulemista, tiedon hankintaa kirjallisuuden ja raporttien avulla sekä ryhmätöitä. Lisäksi projekti teetti taustaselvityksiä valituista aiheista (liite 3). Projektijohtaja teki osaamiseen liittyvän taustaselvityksen. Asiantuntijaesitysten, taustaselvitysten ja muu kirjallinen materiaali koottiin teemoittain projektin verkkosivuille tukemaan ja taustoittamaan politiikkaohjelman kirjoittamista.

Itä-Suomen maakuntien virkamies- ja poliittista johtoa tulevaisuusraportin julkistamistilaisuudessa helmikuussa 2005 Mikkelissä: (vas.) Pohjois-Savon maakuntajohtaja Jussi Huttunen, rehtori Perttu Vartiainen, Pohjois-Karjalan maakuntajohtaja Pentti Hyttinen, Etelä-Savon maakuntajohtaja Hannu Vesa ja Itä-Suomen neuvottelukunnan puheenjohtaja Ismo Kainulainen.



Syksyllä 2004 alkoi politiikkaohjelman kirjoittaminen vision työstämisellä sekä perusteemojen ja ns. tulevaisuuden klustereiden kuvauksella. Raportin makrohankkeet ja toimintamallit valittiin joulukuussa. Ohjelmaraportin kirjoitti projektijohtaja Eija Pääkkö. Puheenjohtaja Perttu Vartiainen kirjoitti alun yhteenvedokappaleen sekä esitti koko ohjelmatekstiä koskevia rakentavia kommentteja kirjoittamisprosessin aikana. Kaikilla johtoryhmän jäsenillä oli mahdollisuus kommentoida ohjelmaluonnosta sen eri vaiheissa. Puheenjohtaja esitteli projektin alustavat tulokset maakuntahallitusten yhteiskokouksessa tammikuussa 2005. Itä-Suomi -ohjelma julkistettiin Itä-Suomen tulevaisuusfoorumissa 25.2.2005.

Projektin johtoryhmän raportti ja politiikkaohjelmaesitys julkaistaan Etelä-Savon maakuntaliiton julkaisusarjassa.

Itä-Suomen maakunnalliset liitot kiittävät projektin johtoryhmää sen työstä. Johtoryhmän politiikkaohjelmaesitys tulee olemaan arvokas inspiraatiolähde ja tuki liittojen yhteiselle edunvalvonta- ja kehittämistyölle Itä-Suomen parhaaksi. Sen pohjalta tullaan järjestämään myös vuoropuhelu valtiovallan kanssa kuten on katsottava edellytetyn valtioneuvoston vuoden 2004 aluepolittisen selonteon Itä-Suomea koskevissa kehittämissesityksissä.

Hannu Vesa
maakuntajohtaja
Etelä-Savon maakuntaliitto

SISÄLLYS

	sivu
YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	
1. JOHDANTO	1
2. ITÄ-SUOMEN YHTEINEN TOIMINTAMALLI JA VISIO 2015	3
3. PERUSTEEMAT JA POLITIIKKAOHJELMA	5
3.1 Tulevaisuuden klusterit	6
4. KANSAINVÄLISESTI KILPAILUKYKYINEN ELINKEINO- ELÄMÄ JA INNOVAATIOJÄRJESTELMÄ	9
4.1 Koulutuksen ja sivistyksen edistäminen	9
4.2 Kansainvälisesti kilpailukykyinen osaamisperusta ja elinkeinoelämän vahvat klusterit	10
4.3 Liiketoimintaosaamisen vahvistaminen	14
4.4 Aluepolitiikan uudistaminen	16
4.5 Venäjä-yhteistyön edistäminen	17
5. VETOVOIMAINEN ELINYMPÄRISTÖ JA TOIMIVA INFRASTRUKTUURI	19
5.1 Elinympäristön vetovoima	19
5.2 Liikennejärjestelmän kehittäminen	20
5.3 Kansainvälistyminen	22
6. UUDISTUMISKYKYINEN HYVINVOINTIYHTEISKUNTA	24
6.1 Julkisen vallan rakenteiden tehostaminen palvelu- tuotannossa	24
6.2 Itäsuomalaisen hyvinvointiosaamisen tuotteistaminen	25
6.3 Maahanmuuttopolitiikan vahvistaminen	28
7. JATKOTYÖN TOIMENPIDEOHJELMA	29
LIITE 1 Itä-Suomen alue ja kehityspiirteet	
LIITE 2 Maakuntien visiot/strategiat	
LIITE 3 Projektin teettämät taustaraportit	

Yhteenveto ja johtopäätökset

Ryhmän tarkoituksena oli hakea Itä-Suomen myönteistä kehitystä vauhdittavia makrohankkeita ja toimintamalleja. Makrohankkeiksi esitetään aloja ja kokonaisuuksia, jotka ovat luonteeltaan ylimatekunnallisia. Ryhmä tarkasteli Itä-Suomen kriittisiä menestystekijöitä kolmen (I-III) teeman avulla. Kaikkien esitysten läpikäyviä teemoja ovat kansainvälistyminen ja yrittäjäyys. Kansainvälistymisessä Venäjän läheisyys tarjoaa Itä-Suomelle suhteellisen edun, jota tulisi hyödyntää nykyistä vahvemmin.

I Kansainvälisesti kilpailukykyinen elinkeinoelämä ja innovaatiojärjestelmä.

Alueen kehittämisen kärkenä tulee olla kansainvälisen tason osaaminen ja sen tuottaminen. Ratkaisevaa on avainyritysten, osaamisen kärki-instituutioiden, välittäjäorganisaatioiden sekä poliittisten päätöksentekijöiden ja viranomaisten kehittämistoimien yhdensuuntaisuus.

Itäsuomalainen koulutusjärjestelmä on tänä päivänä kattava ja hyvässä kunnossa, mutta nuorisoikäluokan pientyminen ja kuntatalouden ongelmat uhkaavat heikentää sitä ratkaisevasti. Siksi koulutusjärjestelmän rakenteita tulee arvioida kriittisesti. Korkeakoulujen kehittämisen lähtökohtana tulee olla kansainvälinen kilpailukyky, profiloituminen ja yhteistyö. Yhteistyötä Luoteis-Venäjän johtavien yliopistojen kanssa on tehostettava.

Luonnonvara-aloista metsä on edelleen Itä-Suomen vahvuus, vaikka myöskään elintarvikesektorin merkitystä ei tule unohtaa. Metsäalan innovaatiojärjestelmässä Itä-Suomessa ollaan kansainvälisellä huipulla. Ajankohtaisena haasteena ovat Suomen ja Venäjän välisen rajan muuttuvat kilpailusuhteet. Itä-Suomessa on olemassa korkeatasoista osaamista myös monilla aloilla, joiden odotetaan olevan tulevaisuuden kasvualoja. Tällaisia ovat mm. hyvinvointiteknologia, ympäristöosaaminen, mittaustekniikka, optiikka ja sensortechniikka sekä luova talous.

Alueella on vahvistettava kaikki alat kattavaa liiketoimintaosaamista. Samalla on hyödynnettävä paremmin Itä-Suomen korkeakouluissa jo olevaa osaamista, mitä kokoamaan luodaan alueen liiketoimintaosaamisen verkosto. Erityistä huomiota tulee kiinnittää palveluliiketoiminnan kehittämiseen, koska tulevaisuuden työpaikoista entistä merkittävämpi osa syntyy tuottaja- ja kuluttajapalveluissa. Alueen oma kysyntä ei riitä palvelualojen voimakkaaseen kasvuun. Siksi liiketoimintaosaamisen toisena painopisteenä on vientikauppa ja palvelujen vienti. Monilla tuotannollisilla aloilla taas voidaan hyödyntää alihankintaa ja yritys yhteistyötä itärajan takana.

Hankevetoisen aluepolitiikan elinkaari on tulossa päätepisteeseensä. Aluepolitiikkaa tuleekin fokusoida nykyistä vahvemmin yritysten ja osaamisen instituutioiden perusedellytysten tukemiseen ja kansainvälistymisen edistämiseen. Ohjelmien tehokasta toteuttamista on tuettava ohjelmajärjestelmien ja kehittäjäverkostoin.

II Vetovoimainen elinympäristö ja toimiva infrastruktuuri. Itä-Suomen tuleva kilpailukyky ratkaistaan paljolti niiden keskuksissa. Alueella tulee olla sopiva määrä kansallisesti ja kansainvälisesti kilpailukykyisiä aluekeskuksia, joilla on hyvät yhteydet lähialueiden metropoleihin. Itä-Suomen vahvuus on yhdyskunnissa, joissa yhdistyvät kaupunkimaisuuden ja luonnonläheisyyden edut samalla alueella. Etä- ja joustotyötyötä tukemalla voidaan luoda työllistymismahdollisuuksia paitsi keskuksissa, myös ympäröivällä maaseudulla.

Itä-Suomen luonnon- ja kulttuuriympäristö tarjoaa monia mahdollisuuksia matkailulle ja kulttuuritarjonnalle. Näiden mahdollisuuksien hyödyntämisessä ei ole kuitenkaan onnistuttu erityisen hyvin. Ryhmä pitää tärkeänä kylmyyden ja hiljaisuuden tuotteistamista ja matkailumarkkinoinnin painopisteen suuntaamista vahvemmin itään, erityisesti Venäjälle ja Kiinaan. Samalla venäjän kielen asemaa alueen kouluissa tulee vahvistaa entistä vaikuttavammin keinoin. Maakuntien kulttuuritapahtumat voidaan koota peräkkäiseksi, tapahtuman profiilista riippuen mahdollisuuksien mukaan myös venäläistä kulttuuria hyödyntäväksi nauhaksi.

Itä-Suomen liikennejärjestelmää tulee kehittää kaikki liikennemuodot kattavana verkkomaisena ja notkeana kokonaisuutena, joka liittyy saumattomasti valtakunnallisiin ja kansainvälisiin rakenteisiin. Itä-Suomen keskeisiä strategisia liikennehankkeita ovat toimiva lentoliikenne, Saimaan kanavan toiminnan jatkuminen ja maantie- ja rautatieverkon molemmat päärungot, joiden kunto on pikaisesti nostettava vastaamaan muiden valtakunnallisten pääväylien tasoa.

III Uudistumiskykyinen hyvinvointiyhteiskunta. Väestörakenteen muutos koettelee entisestään Itä-Suomen kykyä tuottaa asukkaidensa tarvitsemat hyvinvointipalvelut. Kunnallista palvelutuotantoa on koottava nykyistä vahvempiin, seutu- tai maakunnallisiin, yksiköihin.

Hyvinvointiyhteiskunnan uudistamisen pakko voidaan nähdä myös mahdollisuutena uusia toimintatapoja sekä kehittää alueen ulkoiseen kysyntään perustuvia palvelukonsepteja ja -tuotteita. Itä-Suomeen on mahdollista kehittää kansainvälisen tason hyvinvointiteknologian sovellusten osaamiskeskittymä. Samalla hyvinvointipalvelujen yritystoiminnan ja terveyden edistämiseen kytkeytyvän liiketoiminnan edellytyksiä on vahvistettava. Hyvinvointiyrittäjyys ja -teknologia on integroitava osaksi hyvinvoinnin koulutusrakenteita.

Itä-Suomesta tulee tehdä aktiivisen maahanmuuttopolitiikan pilottialue, jolle kohdennetaan maahanmuuttoa helpottavia ja muuttajien opiskelua, työllistymistä sekä yrittäjyyttä edistäviä toimia.

Ohjelman toteuttaminen edellyttää Itä-Suomen yhteistyön uudelleenarviointia

Itä-Suomen yhteistyössä tulee tunnistaa paitsi yhteiset intressit myös ne kysymykset, joissa yhteisiä intressejä ei ole. Viime vuosina Itä-Suomea ovat yhdistäneet yhteiset uhat ja EU:n tavoite 1-ohjelma; tosin jälkimmäinen ei kata Etelä-Karjalaa. Itä-Suomella ei ole yhtä keskusta eikä sitä yhdistä yksi kehitysvyöhyke. Lisäksi alueen eteläosissa on haettu aktiivisesti yhteyksiä Helsingin metropolialueeseen.

Ryhmän esittämällä ohjelmalla pyritään vahvistamaan alueen ulkoisia yhteyksiä sekä keskeisten toimijoiden ja toimintaympäristöjen kilpailukykyä. Tämä on mahdollista toteuttaa vain alueiden ja toimijoiden keskinäisen työnjaon pohjalta niin, ettei jokaisessa hankkeessa ole mukana välttämättä kaikki maakunnat ja aluekeskukset. Yhteisen ohjelman ohella Itä-Suomessa tulee päästä sellaiseen yhteistyömalliin, jossa pyritään tukemaan myös toisten maakuntien yksittäisiä kärkihankkeita.

Vaikka ohjelman toteuttaminen edellyttää merkittävää kansallista rahoitusta ja EU-rakennerahastovarojen jatkuvuutta, on sen toteutus paljolti itäsuomalaisten omista käsissä. Ohjelman poliittisessa läpiviennissä keskeisessä roolissa on Itä-Suomen neuvottelukunta, jonka toiminnan resursseja ja päätöksentekokykyä on nykyisestään vahvistettava.

1. Johdanto

Euroopan Unioni aikoo vauhdittaa kilpailukykyään täsmentämällä Lissabonin strategiana tunnettuun ohjelmaan selkeitä, jäsenmaita velvoittavia tavoitteita. Itä-Suomen maakunnat, **Etelä-Karjala, Etelä-Savo, Kainuu, Pohjois-Karjala ja Pohjois-Savo** vastaavat omalla ohjelmallaan näihin EU:n maakunnille yhteisiin haasteisiin, joita ovat väestön väheneminen ja ikääntyminen, kiristynyt globaali kilpailu työpaikoista ja kuntatalouden heikkeneminen. Euroopan maakuntien on samanaikaisesti panostettava sekä globaalissa taloudessa kilpailukyiseen elinkeinoelämään että paikallisiin vanhenevaa väestöä tukeviin palveluihin.

Suuret tulevaisuuden kysymykset –projekti haki eurooppalaiseen toimintaympäristöön sopivia, koko Itä-Suomen myönteistä kehitystä vauhdittavia makrohankkeita ja toimintamalleja. Projektin missiona oli vahvistaa Itä-Suomen taloudellista kilpailukykyä sekä vetovoimaa ihmisten asuinpaikkana, yritysten sijaintipaikkana ja matkailukohteena.

Tämä raportti nostaa esiin kehittämistehtävän kannalta kriittiset Itä-Suomen menestystekijät kolmen perusteeman kautta. Perusteemat ovat *kansainvälisesti kilpailukykyinen elinkeinoelämä ja innovaatiojärjestelmä, elinympäristön vetovoima sekä hyvinvointiyhteiskunnan uudistumiskyky*. Näin muodostetun **politiikkaohjelman** tavoitteena on vastata kahteen Itä-Suomen tulevaisuuden kannalta tärkeään haasteeseen. Ensiksi, aluetalouksien keskeisillä aloilla on suuntauduttava korkea osaamista vaativiin tehtäviin, jalostusasteen nostamiseen ja tuottavuuden parantamiseen. Toiseksi, nousevilla uusilla aloilla on oltava alusta asti mukana.

Ensimmäinen vaatimus edellyttää Itä-Suomen keskeisten toimialojen tarkastelun lisäksi arviota tulevaisuuden alojen menestymisen ehdoista ja menestyksen vaatimista toimenpiteistä. Toinen haaste edellyttää alueen yhteisten kansainvälisen tason osaamisalojen tunnistamista ja näiden edelleen kehittämistä myös nousevien alojen näkökulmasta. Tällaisia nousevia aloja ovat tietopalvelut kuten tutkimus, virtuaalitodellisuuden kehittäminen, koulutus, konsultointi, tietointensiivinen

teollisuus, kommunikaatiosektori yleensä sekä inhimilliset palvelut. Itä-Suomen **kansainvälistymiskehityksessä** Venäjä on läheisyytensä vuoksi erityisasemassa.

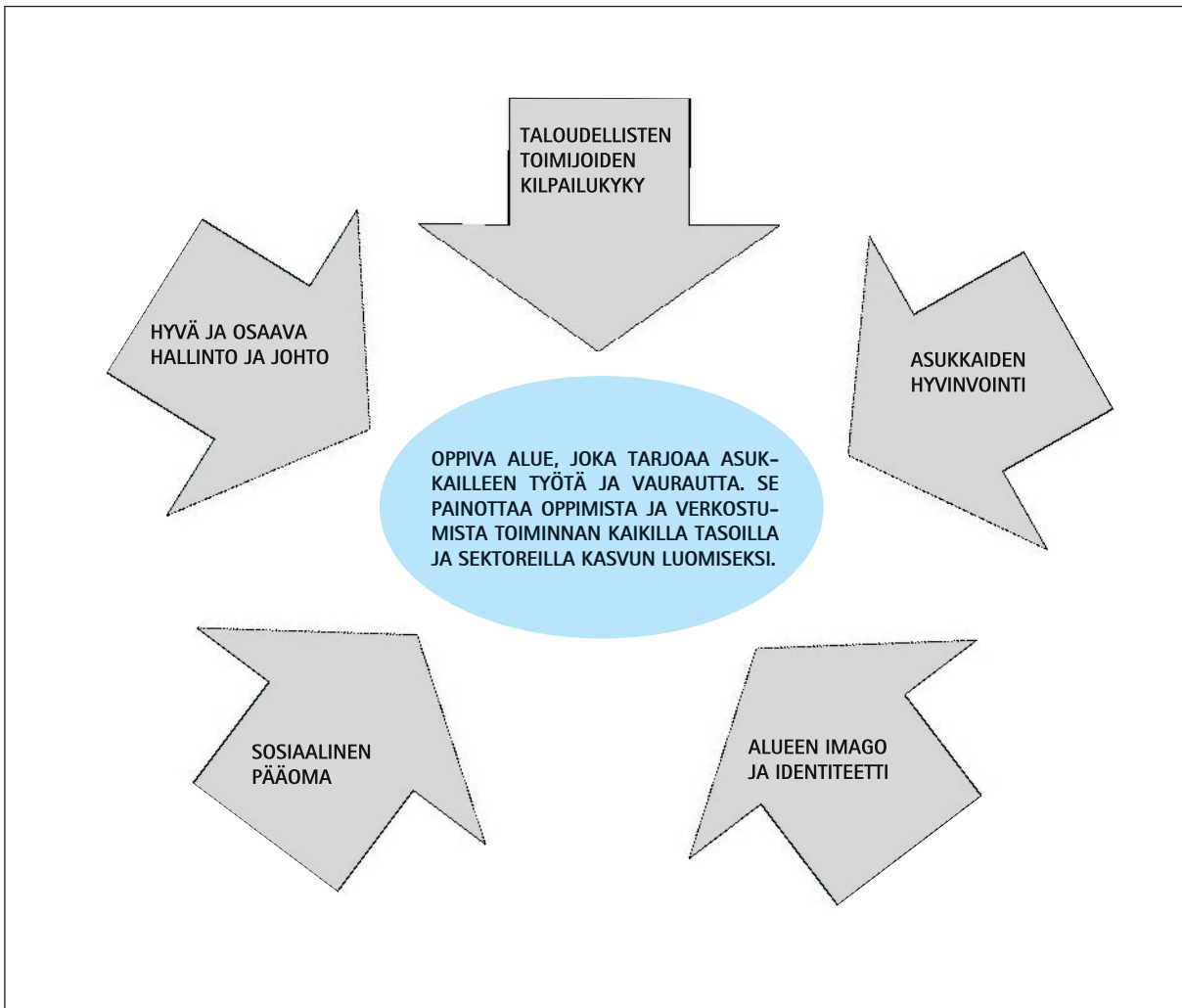
Nykypäivän globaalissa kilpailuyhteiskunnassa vahva kotipesä on edellytys maailmanvalloitukselle. Se saavutetaan *oppivan alueen* viitekehyksellä (kuvio 1), jatkuvasti toimintaansa kehittävän alueen toimintatavan sekä tavoitetilaa uusivan välineistön avulla. Niillä yhdistetään inhimillisen ja sosiaalisen pääoman lisääminen aluekehittämiseen. Tällainen luonteva itäsuomalainen toiminnallinen kokonaisuus rakentuu vahvistamalla nykyisiä *aluetoimijoiden verkostoja*. Euroopan koheesiokehityksen mukaisesti myös Itä-Suomen maakunnat tarvitsevat sellaisia yhdistäviä tekijöitä, joiden avulla toimijat verkottuvat maakuntarajoista riippumatta. Yhdistävien tekijöiden varaan rakennetut uudet toimintamallit ja osaamisrakenteita vahvistavat makrohankkeet edistävät alueena oppimista. Samanaikaisesti alueen tulee poisoppia vanhoista toimintatavoista ja menneen menestyksen kulttuureista.

Itä-Suomen keskeisten toimialojen klusteriperustainen tarkastelu valottaa alueen tuotannollista toimintaa ja osaamisperustaa. Tarkastelun *käsitteelliset apuvälineet, ns. tulevaisuuden klusterit*, ymmärretään avoimiksi ja muuttuviksi. Ne kuvaavat verkostomaisesti organisoidun osaamisintensivisen tuotannon tavoitetilaa, jolle on ominaista vahvojen yritysten, niiden tavarantoimittajien, asiakkaiden sekä esimerkiksi alueviranomaisten ja osaamisen instituutioiden välinen tiivis yhteistyö. Julkinen sektori sisältyy klusteritarkasteluun, sillä hyvinvointiyhteiskunnan rahoituspohjan ja palvelukyvyn ylläpito edellyttävät hyvinvointivaltion rakenteiden ja toimintatapojen uudistamista.

Julksen tahon poliittiset päätökset eivät yksin riitä luomaan uusia tulevaisuuden klustereita. Julkinen valta voi kuitenkin edistää verkostomaista alueiden kehittämistä samoin kuin tulevaisuuden klustereiden kehittymisen edellytyksiä tukemalla yritysten yhteistyötä tai esimerkiksi tutkimus- ja kehittämistoimintaa. Itä-Suomi –ohjelman keskeiset toimijat voidaan jakaa neljään ryhmään.

Nämä ovat: *avainyritykset, osaamisen kärki-instituutiot* (erityisesti yliopistot, ammattikorkeakoulut ja tutkimuslaitokset), *keskeiset välittäjäorganisaatiot*

(erityisesti tiedepuistot/teknologiakeskukset ja kehitysyhtiöt) sekä *poliittiset päätöksentekijät ja viranomaiset* eri aluetasoilla.



Kuvio 1. Oppivan alueen elementit (Ojala, 2002)

2. Itä-Suomen yhteinen toimintamalli ja visio 2015

Projektin (Itä-Suomi -työryhmän) laajana kehittämistehtävänä, missiona, on vahvistaa Itä-Suomen taloudellista kilpailukykyä sekä vetovoimaa ihmisten asuinpaikkana, yritysten sijaintipaikkana

ja matkailukohteena. Tavoitteena on globaalisti kilpailukykyinen ja avautunut osaamisen, yrittämisen ja elämisen Itä-Suomi, jolle Venäjän läheisyys on vahvuus.

VISIO (2015):

Itä-Suomi on globaalisti kilpailukykyinen ja avautunut osaamisen, yrittämisen ja elämisen ympäristö, jolle Venäjän läheisyys on vahvuus.

Liite 1. valottaa Itä-Suomen aluekehityksen dynamiikkaa. Itä-Suomen aluekeskusalueista vain yliopistokaupungit ovat olleet **muuttovoittoalueita** viime vuosina. Vuonna 2004 vain Joensuu ja Kuopio lisäsivät asukaslukuun. Itä-Suomi kuuluu edelleen korkean **työttömyyden** alueisiin. Myös suurimmat kaupunkiseudut kärsivät korkeahkosta työttömyydestä. Työpaikkojen määrät vuosina 1995-2002 kuitenkin lisääntyivät Kainuuta lukuun ottamatta kaikissa maakunnissa. **Arvonlisäykseltään** menestyksekkäimpiä olivat kaikkien viiden maakunnan keskusalueet. Korkeat aluetalouden luvut eivät välttämättä korreloi työpaikkojen tai muuttoliikkeen kanssa, mutta antavat pohjaa kestävälle aluetaloudelle. Korkeakoulutettujen alueelle jääminen/muutto on myönteisen aluekehityksen kannalta ensisijaisen tärkeää.

Itä-Suomi tarvitsee myönteistä aluekehitystä vauhdittamaan yhteistoiminnan periaatteet kokoavan toimintamallin. Esimerkiksi **poliittisesti yhteisiä intressejä** voivat olla *alue- ja rakennepoliittiset aluejaot*. Viime vuosina EU:n tavoite 1 -alueen ohjelma on ollut keskeisin Itä-Suomen neljää maakuntaa yhdistävä tekijä. Ohjelma ei kuitenkaan ulotu tämän tarkastelun kaikkiin maakuntiin. Lisäksi sen avulla on toteutunut melko vähän aidosti ylimaa-

kunnallisia hankkeita. **Talousmaantieteellisesti** Itä-Suomea puolestaan **yhdistävät vesistöt ja sijainti itärajalla** (kansainväliset yhteydet) sekä luonnonvaroihin ja -ympäristöön välittömästi kytkeytyvät *ylimaakunnalliset klusterit, erityisesti metsä, elintarvike ja matkailu*. Eräät korkean osaamisen klusterit taas kiinnittyvät vahvasti keskusseutuihin. Myös **uhkat yhdistävät** Itä-Suomea. Väestön ikääntymisen myötä *huoltosuhteen heikkeneminen*, ikääntymisen ja poismuuton vuoksi *osaamisohjan kapeneminen, korkea työttömyys ja sairastavuus* ovat vahvoja toimenpiteitä vaativia yhteisiä uhkatekijöitä.

Yhteistyössä tulee tunnustaa myös se, missä yhteisiä intressejä ei ole. Alueella *ei ole yhtä keskusta eikä yhtä kehitysvyöhykettä*. Sen sijaan alueella on viisi maakuntakeskusta (Joensuu, Kajaani, Kuopio, Lappeenranta-Imatra, Mikkeli) ja kolme muuta Aluekeskusohjelmaan (AKO) kuuluvaa aluekeskusta (Iisalmi, Savonlinna ja Varkaus). Alueella on myös kaksi valtakunnallisesti merkittävää maaliikenteen vyöhykettä (liite 1). Nämä ovat 5- ja 6-tie ja vastaavat ratayhteydet. Lisäksi on tunnustettava Itä-Suomen eteläosien potentiaalinen integraatio Helsingin metropolialueeseen.

Itä-Suomen yhteistyössä ei olekaan aina ensisijaista hakea kaikkia maakuntia ja paikkakuntia ”tasapuo-

lisesti kattavia” hankkeita, joissa yhdistävää tekijää on lopulta vaikea hahmottaa. Sen sijaan siinä on tärkeää havaita, että keskeiset toimijat tarvitsevat kilpailukykyä vahvistamista. Lisäksi tulee ottaa huomioon se, että toimijat tarvitsevat yksittäistä maakuntaa laajempaa infrastruktuuria sekä esimerkiksi kansainvälisiä yhteyksiä. Tämän vuoksi Itä-Suomen yhteistyössä tulee vahvistaa:

1. alueen keskeisten toimijoiden ja toimintaympäristöjen kilpailukykyä ja keskinäistä työnjakoa valikoiduilla yhteisillä ohjelmilla ja kehittäjäverkostoilla (esimerkiksi yliopistot, yritykset, osaamiskeskittymät ja aluekeskukset),

2. koko alueen ulkoista asemaa ja sisäisiä aidosti toiminnallisia yhteyksiä (yksittäistä maakuntaa laajempaa infrastruktuuria ja esimerkiksi kansainvälisiä yhteyksiä) sekä
3. strategisesti valikoitua yhteistyötä ja kaikkien maakuntien poliittista tukea kunkin yksittäisen maakunnan kärkihankkeille.

Näistä kolmesta periaatteesta rakentuu yhteinen Itä-Suomen toimintamalli. Malli ohjaa tämän raportin toimenpide-esityksiä, mutta se soveltuu käytettäväksi laajemminkin aluekehitystyössä. Eriksen on määriteltävä, mikä on tarve toimia ja mikä on mahdollisuus toimia.

Itä-Suomen yhteinen toimintamalli

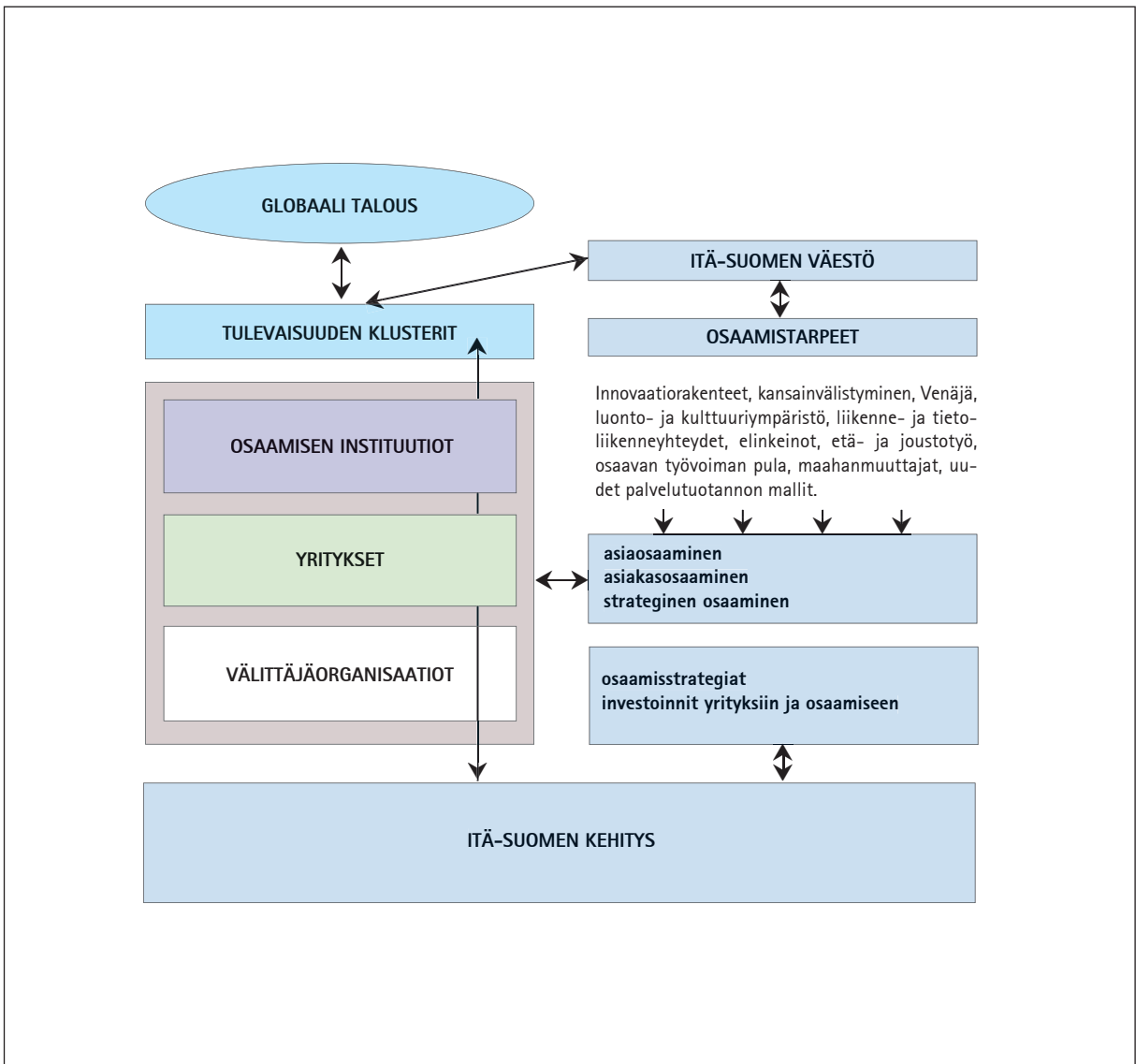
- **vahvistaa** alueen keskeisten toimijoiden ja toimintaympäristöjen kilpailukykyä ja keskinäistä työnjakoa valikoiduilla yhteisillä ohjelmilla,
- **vahvistaa** alueen ulkoista asemaa ja sisäisiä aidosti toiminnallisia yhteyksiä sekä
- **edistää** strategisesti valikoitua yhteistyötä ja kaikkien maakuntien poliittista tukea kunkin yksittäisen maakunnan kärkihankkeille.

3. Perusteemat ja politiikkaohjelma

Itä-Suomi -työryhmä tarkasteli yhteisessä oppimisprosessissa alueen tulevaisuuden kriittisiä menestystekijöitä kolmen perusteeman kautta. Itä-Suomen kolme kriittistä menestystekijäryhmää ovat:

- 1) Globaali kilpailukyky: elinkeinoelämä ja innovaatiojärjestelmä
- 2) Elinympäristön vetovoima
- 3) Hyvinvointiyhteiskunnan uudistumiskyky

Teemat muodostavat tämän raportin luvut 4, 5 ja 6 (tässä järjestyksessä). **Raportin horisontaaliset eli kaikki luvut läpikäyvät teemat ovat kansainvälistyminen ja erityisesti Venäjän läheisyyden tarjoamat mahdollisuudet sekä yrittäjyys.** Raportti on samalla politiikkaohjelma, jonka yleistä tarkastelukehikkoa havainnollistaa kuvio 2.



Kuvio 2. Politiikkaohjelman tarkastelukehikko

Ohjelma pitää sisällään globaalin kilpailuyhteiskunnan lokaalin näkökulman: Vahva kotipesä on edellytys maailmanvalloitukselle. Kukin teemaluku sisältää makrohanke- sekä toimintamalliaihioita, joiden toteutusprosessit edistävät Itä-Suomen yhteistyötä. Itä-Suomen toimijoiden on suuntauduttava korkeaa osaamista vaativiin tehtäviin sekä jalostusasteen ja tuottavuuden nostamiseen talouden keskeisillä aloilla. Lisäksi toimijoiden on oltava alusta asti mukana nousevissa uusissa klustereissa.

Makrohankkeella (M) ymmärrämme useamman maakunnan ja yhden tai useamman sektorin yhteistä hanke-aihiota. **Toimintamalli (T)** puolestaan viittaa uuteen toimintakäytäntöön.

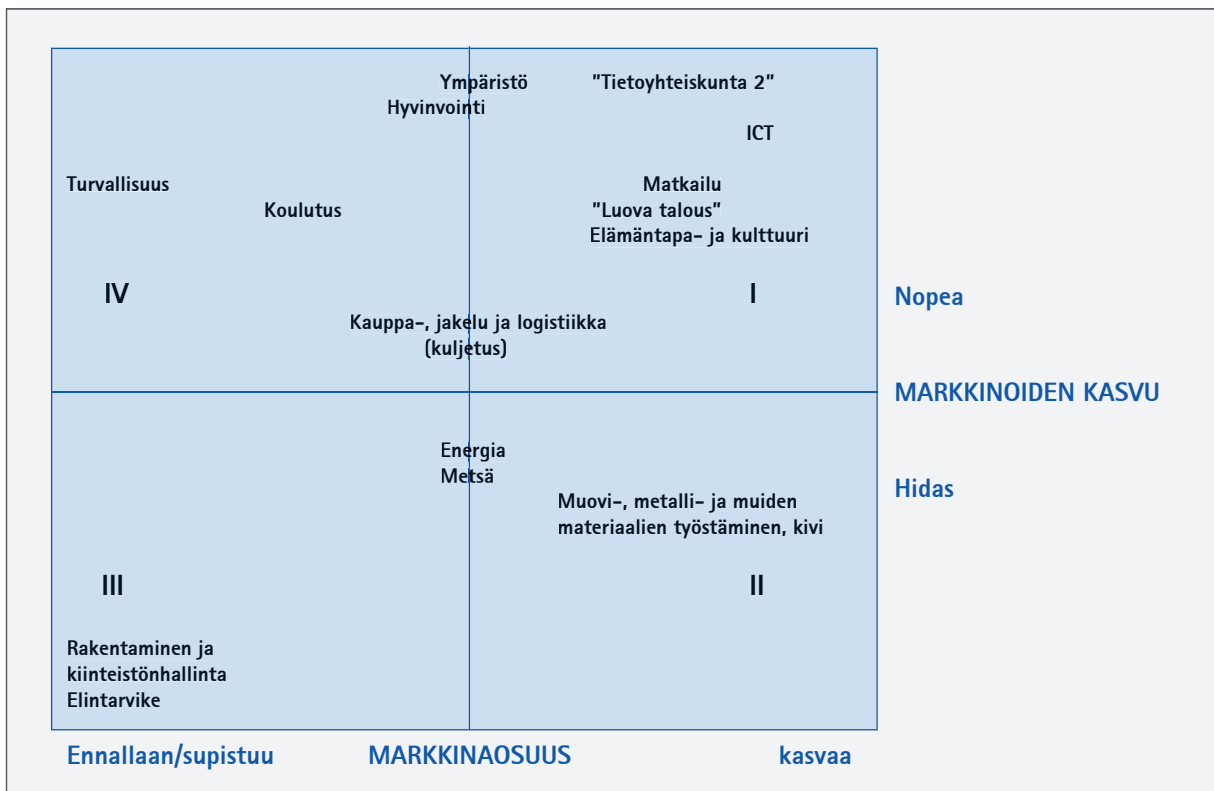
Tämä edellyttää Itä-Suomen keskeisten toimialojen tarkastelua sekä arvion tulevaisuuden alojen menestymisen ehdoista ja toimenpiteistä. Yhteiset kansainvälisen tason osaamisalat on tunnistettava ja niitä kehitettävä myös nousevien alojen näkökulmasta. Seuraava kappale tarkastelee Itä-Suomen tulevaisuuden toimialoja klusteriperustaisesti (tästä eteenpäin vaihtoehtoisesti tulevaisuuden klustereita). Käsitteelliset klusterit ymmärretään avoimiksi ja muuttuviksi. Tarkastelu toimii yhtenä luvun 4 hanke-esitysten lähtökohtana.

3.1 Tulevaisuuden klusterit

Tulevaisuuden verkostotaloutta valottaa klusterien jako markkinoiden kasvun sekä markkinaosuusien muutosten näkökulmasta neljään ryhmään (kuvio 3). **Ensimmäisen ryhmän klustereille on tyypillistä markkinoiden nopea kasvu. Niissä voidaan saavuttaa huomattavia markkinaosuuskasvuja** nykytilanteessa. Tähän *ryhmään sijoittuvat Itä-Suomen viiden maakunnan arvonlisäykseltään ja työllisyysvaikutuksiltaan tärkeimmistä toimialaryhmistä matkailu, ICT ja hyvinvointi* (yksityisen sektorin osalta). **Matkailua** lisäävät liikennevälineiden kehittyminen, vapaa-ajan lisääntyminen ja väestön ikääntyminen. Itä-Suomen tieverkoston ja kuljetuspalvelujen hyvä taso on matkailualan haaste, samoin palvelujen tuotteistaminen. Järvet ovat ”Itä-Suomen tuntureita”. Niiden mahdollisuudet kesä- ja talvimatkailussa tulee hyödyntää. Matkailulla on läheinen yhteys erityisesti elämäntapa- ja

kulttuuripalveluihin sekä elintarvikeklusteriin. **ICT** puolestaan on siirtymässä sisältöpainotteiseen vaiheeseen (*”tietoyhteiskunta 2”*). Itä-Suomen palvelurakenteen säilyttämisen kannalta hyvät tietoliikenneyhteydet ja virtuaalipalvelut kuten kehittyneet julkishallinnon sähköiset palvelut ovat haasteita. Alan paras osaaminen tulee hyödyntää panostamalla vahvasti koulutukseen, tuotekehittelyyn sekä osaamistuotteiden laatuun ja käytettävyyteen. **Hyvinvointi**klusteri sisältää sosiaali- ja terveystalouden tuottamisen välineet, teknologian, tuotteet, palvelut sekä niitä tuottavat organisaatiot. Itä-Suomen väestön ikääntyminen ja terveydenhoidon kustannusten nousu kannustavat etsimään yksityisen ja julkisen sektorin yhteisiä ratkaisuja palvelujen tuottamisessa. Nämä palvelut on syytä tuotteistaa. Tällöin voi syntyä uusia vientituotteita ja yrityksiä. Huomattavia markkinaosuuskasvuja mahdollistavia klustereita ryhmässä ovat lisäksi ympäristö, elämäntapa- ja kulttuuri ja ”luova talous”.

Myös toisen ryhmän klustereissa voidaan saavuttaa huomattavia markkinaosuusien kasvuja määrätietoisin osaamiseen panostuksin, vaikka niille on tyypillistä markkinoiden hidaskasvu. Tähän *ryhmään sijoittuvat Itä-Suomen viiden maakunnan arvonlisäykseltään ja työllisyysvaikutuksiltaan tärkeimmistä toimialaryhmistä kivi sekä Itä-Suomen aluetalouden veturialat metsä ja metalli-muovi*. **Metsäklusteri** syntyi metsäteollisuuden perustuotteiden, sellun, paperin, kartongin ja sahatavaran ympärille. Niiden oheen kehittyi laitteita ja koneita valmistavia konepajoja, kemianyrityksiä, huonekaluteollisuutta ja palvelujen tuottajia. Itä-Suomessa on mekaanisessa puunjalostuksessa huippulaatuun ja uusiin tuotteisiin tähtäävää kehittämistoimintaa. Kansallisesti merkittävän itäsuomalaisen koulutus- ja osaamiskeskittymän toimijoiden on jatkossa panostettava metsäteollisuuden prosessien ja järjestelmien kehittämiseen, osaamisen ja palvelujen tuotteistamiseen sekä kansainvälistymiseen. **Metalli-muoviklusterin** metalliteollisuuden alalla on nykyisin moderni yritysryhmä, joka jalostaa ulkomaisia raaka-aineita osaamista kehittämällä ja uuden teknologian avulla. Itä-Suomessa klusterin mahdollisuuksia ovat lisäksi materiaalien räätälöintiin (muovi, komposiitit) ja muotoiluosaamiseen perustuva tuotanto. Itä-Suomen kehittyvälle **kivialle** odotetaan syntyvän satoja uusia työpaikkoja lähitulevaisuudessa. Osaamisen kehittäminen on alan haaste. Ryhmän huomattavia markkinaosuuskasvuja mahdollistaviin klustereihin kuuluu lisäksi energiaklusteri.



Kuvio 3. Verkostotalouden karkea hahmottaminen (Esim. Vartia ja Ylä-Anttila, 2003, 242; Kaivo-oja ja Kuusi, 1999, 153)

Kolmannen ryhmän klustereissa huomattavia markkinaosuuskasvuja on sen sijaan nykytilanteessa erittäin vaikea saavuttaa. Tähän ryhmään sijoittuu Itä-Suomen viiden maakunnan arvonlisäykseltään ja työllisyysvaikutuksiltaan tärkeimmistä toimialaryhmistä elintarvike. Elintarvikeala elää murrosta. EU-jäsenyyden myötä kotimarkkinat avautuivat kilpailulle, mutta samalla markkinat laajenivat. Alan kilpailukyvyyn kasvattaminen edellyttää koko elintarviketuotannon toimintojen uudistamista ja panostusta tuotekehittelyyn. Itä-Suomessa luonnonmukaisen maa- ja elintarviketalouden tarjoamat mahdollisuudet ja terveysvaikutteiset elintarvikkeet ovat tärkeitä kehityssuuntia. Ryhmään sijoittuu lisäksi rakentaminen ja kiinteistönhallinta.

Myös ryhmässä neljä huomattavia markkinaosuuskasvuja on vaikea saavuttaa, vaikka klustereille on tyypillistä nopea markkinoiden kasvu. Tähän ryhmään sijoittuvat Itä-Suomen viiden maakunnan arvonlisäykseltään ja työllisyysvaikutuksiltaan tärkeimmistä toimialaryhmistä julkisen sektorin osuudet hyvinvointi- ja koulutusklustereista. **Hyvinvointi- ja koulutusklusterien** tuleva kehitys riippuu julkisen sektorin asemasta hyvinvointiyhteiskunnan palvelujen järjestämisessä. Juuri koulutus ja sivistys sekä sosiaali- ja terveysala muodostavat hyvinvoin-

tiyhteiskunnan kaksi peruspilaria. Näiden palveluvaltaisten osaamisalojen kansainvälistymiskehitys, tietoyhteiskunnan myötä etenevä verkottuminen, tiedon valtatie rakentaminen, hyvinvointiteknologian sovellukset, osaamisen tuotteistaminen ja palveluliiketoiminta luovat Itä-Suomeen uusia kasvun mahdollisuuksia ja viennin edellytyksiä. Samalla voimakas kehitysponnistus turvaa nykyistä paremmin hyvinvointia – sivistystä ja terveyden edistämistä – myös itäsuomalaisille itselleen.

Koulutuksella on läheinen kytkeä kaikkiin muihin toimialoihin. Tietoyhteiskuntakehitys ja siihen liittyvä elinikäisen oppimisen tarve korostavat alan merkitystä. Aikuiskoulutus on alan haaste Itä-Suomessa. Yksityisen sektorin osalta koulutusala sijoittuu lähinnä kuvion 3 nousevaan "tietoyhteiskunta 2" –klusteriin, johon lukeutuvat virtuaalidollisuuden kehittäminen, tutkimus, koulutus ja konsultointi (palveluyrittäjyys) sekä tietointensiivinen teollisuus. Yksityisten sovellusten, osaamistuotteiden ja yrittäjyyden edetessä myös Itä-Suomen koulutusklusteri voi rakentua "jähmeästä" julkisen sektorin osasta ja nousevasta yksityisen sektorin osasta kuten sosiaali- ja terveysalan hyvinvointi-klusteri kuviossa 3. Ryhmän klustereihin lukeutuu lisäksi turvallisuus (julkisen sektorin osalta).

Vaikka kuvio 3 hahmottaa verkostomaisesti organisoitua taloutta melko karkeasti, se toimii suuntaa näyttävänä tarkastelukehikkona etsittäessä Itä-Suomen kehitystä ”reippaasti” vauhdittavia hankeai-hioita. **Makrohankkeita kannattaa ensisijaisesti hakea kuvion 3 ensimmäisestä ja toisesta ryhmästä, joihin sijoittuvat Itä-Suomen ennestään vahvoista aloista matkailu, ICT, hyvinvointi (yksityisen sektorin osalta), metsä, metalli-muovi ja kivi. Huomattavia markkinaosuuskasvuja mahdollistavia klustereita ovat lisäksi ”tietoyhteiskunta 2”, ympäristö, elämäntapa- ja kulttuuri sekä ”luova talous”.** Tulevaisuuden klusterit ovat ”avoimia”, joten ne on hyvä ymmärtää laajasti. Jatkossa esimerkiksi koulutus- ja turvallisuusklusterit voivat rakentua ”jähmeästä” julkisen sektorin osasta ja tuottavasta yksityisen sektorin osasta. Kuvion 3 tilanteessa turvallisuusklusterin yksityisen sektorin osuudet sisältyvät lähinnä metalli- sekä ICT

-klustereihin. Kulttuurin mieltäminen muuna kuin julkisen sektorin menoeränä edesauttaa ”luovan talouden” tunnistamisessa. Kulttuurialaan sisältyvät muun muassa tiedon, osaamisen ja oppiaineistojen tuotanto ja vienti, musiikki, elokuva- ja teatterituotanto, tietokonepelit sekä kuvataide ja kirjallisuus.

Yritysten menestystarinat ovat mahdollisia kaikissa klustereissa, mikäli ne kehittävät osaamistaan pitkäjänteisesti. Tässä kehittämisponnistuksessa osaava ja motivoitunut työvoima on keskeinen itäsuomalainen vahvuus. Alueellisen innovaatiojärjestelmän hyvä toimivuus edellyttää kuitenkin tietoympäristön ydintoimijoiden (yliopistot, ammattikorkeakoulut ja tutkimuslaitokset) kansanvälisen tason osaamisen kehittämistä. Tieteeseen ja tutkimukseen panostaminen luo valmiudet kehittää nykyisiä vahvoja aloja sekä uusia tulevaisuuden aloja.

4. Kansainvälisesti kilpailukykyinen elinkeinoelämä ja innovaatiojärjestelmä

Itä-Suomen haasteena on oikeanlaisen ja riittävän osaamispääoman kerryttäminen erityisesti kehittyvissä aluekeskuksissa. Itä-Suomen elinkeinorakenteen on pystyttävä vahvistamaan nykyisiä vahvuuksiaan sekä monipuolistumaan. Kriittisiä kehitystekijöitä ovat alueen korkeakoulujen kansainvälistyminen, kansallisen ja kansainvälisen kilpailukykyyn vahvistaminen, innovaatorakenteiden selkeyttäminen ja heikkojen kohtien vahvistaminen. Toimijoiden on tarkennettava työnjakoa ja kehitettävä asiantuntijapalveluja, liiketoimintaosaimista, uusien rahoituskanavien käyttöönottoa sekä tiivistä alueellista yhteistyötä.

4.1 Koulutuksen ja sivistyksen edistäminen

Koulutus on suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan peruspilari. Itäsuomalainen koulutusjärjestelmä on nyt kattava ja hyvässä kunnossa, mutta erityisesti nuorisoikäluokan pienentyminen ja kuntatalouden ongelmat uhkaavat heikentää sitä ratkaisevasti.

Koulutus on kehittynyt alueellisen tasa-arvon, kansainvälisesti korkean laadun ja elinikäisen oppimisen periaatteen pohjalta laadukkaaksi ja laajapohjaiseksi. Koulutusjärjestelmä tarjoaa jokaiselle peruskoulun päättävälle jatko-opintopaikan lukiossa tai ammatillisessa koulutuksessa sekä toisen asteen jälkeen yli puolelle nuorisoikäluokasta korkeakoulutuksen. Näin myös Itä-Suomen eri osissa asuvat ovat saaneet mahdollisimman tasavertaiset opiskelumahdollisuudet. Tänä päivänä **alueen koulutuspalvelut ovat vaarantuneet**. Koulutuksen ja sivistyksen laajan perustan säilyttämiseksi toimijoiden on oltava valmiita uudensuuntauksiin, yhdentäviin rakennusratkaisuihin nuorisoikäluokan pienentyessä. Itä-Suomen kuntien ja kuntayhtymien sekä muiden koulutuksen tarjoajien on nopeasti haettava uusia rakenteellisia ja toiminnallisia malleja ennen kuin alueen kouluverkko alkaa hallitsemattomasti rapautua (T1).

T1. Koulutuksen ja sivistyksen edistämisen itäsuomalainen toimintamalli

Itä-Suomen toteutuneen väestökehityksen valossa näyttää selvältä, että alueen enemmistönä olevissa **väestökatkokunnissa** nykyinen toisen asteen kouluverkko ja osittain myös peruskoulun yläluokat ovat uhanalaisia. Tarvitaan **alueellista strategiatyötä** etsimään paikallisesti käyttökelpoisia koulutusmuotojen uusia yhdistelmiä koulutuksen ja sivistyksen edistämisen toimintamallin rakenneosiksi. Väestökatkokunnissa yksi tällainen yhdistelmä on *yhtenäisen peruskoulu*. Koska lukion opettajat opettavat myös yläkoulussa, lukion loppuminen vaikuttaa suoraan peruskoulun yläluokkien toimintaedellytyksiin. Mahdollista on myös syventää *lukion ja ammattikoulun tai nuoriso- ja aikuiskoulutuksen yhteistyötä*. Lisäksi vaihtoehtona on vahva *kansalais- ja kansanopistojen järjestelmä*, jonka varassa muun muassa *avoin yliopisto* menestyksekkäästi levittäytyy maakuntiin. Uusia mahdollisuuksia tarjoavat lisäksi erilaisia koulutusmuotoja yhdistävät *oppimiskeskukset yhdistettynä etäopetukseen*.

Edellä mainittujen ratkaisujen toteutuminen riippuu alueen julkishallinnon, elinkeinoelämän järjestöjen, opettajankoulutuslaitosten sekä oppilaitosten yhteistyö- ja uudistumiskyvystä. Ratkaisujen toteutus vaatii aitoa maakunnallista ja seudullista **yhteistyötä ja työnjakoa** (ks. myös T10).

Itä-Suomen muutamissa **kasvun keskittymissä** ongelmat ovat erityyppisiä. Ääripäänä ovat yliopistokaupungit, joissa on pystyttävä tarjoamaan **englanninkielistä koulutusta päivähoidosta lukioon** saakka. Samalla pitäisi tarjota omia kouluja tai **ryhmiä myös taiteellisesti ja luonnontieteellisesti lahjakkaimmille** oppilaille. Myös kasvukuntien tilanteesta muodostuu jännitteinen: panostetaanko hyvään tai ainakin riittävään perustasoon vai haetaanko osittain esimerkiksi kansainvälistä kilpailukykyä tukevaa profiilia.

Koulutusmuotojen uusia yhdistelmiä tarvitaan, sillä vain laadukas perus- ja toisen asteen koulutus turvaa osaavan työvoiman elinkeinoelämän eri aloille. Laadukas koulutus on se osaamisen perusta, jonka varaan alueet voivat rakentaa myös korkeampaa osaamista tukemaan kansainvälistymistä. Erityistä huomiota tulee kiinnittää koulutustarjonnan ja alueen elinkeinoelämän tulevien tarpeiden kohtaamiseen. **Itä-Suomi on nostettava jo yleissivistävässä koulutuksessa edelläkävijäksi yrittäjyyskasvatuksessa, tiede- ja teknologiakasvatuksessa ja monikulttuurisessa kasvatuksessa** (erityisesti Venäjä). Näitä kehityspolkuja on saatettu alkuun rakennerahastohankkeiden avulla. Jatkossa toiminnot on vakiinnutettava pysyvin rahoitusratkaisuin. Koulutuksen ja sivistyksen edistämisen toimijat ja vastuutahot ovat korkeakoulut, ammattiopistot, muut oppilaitokset, vapaa sivistystyö, kirjastot ja oppilaitoksia ylläpitävät kunnat, kuntayhtymät, valtiovalta sekä elinkeinoelämän järjestöt.

T1. Osaavan työvoiman turvaamiseksi Itä-Suomi on nostettava jo yleissivistävässä koulutuksessa edelläkävijäksi yrittäjyyskasvatuksessa, tiede- ja teknologiakasvatuksessa ja monikulttuurisessa kasvatuksessa. Väestökatokunnissa on toteutettava yhdentäviä rakenneratkaisuja, jotta perus- ja toisen asteen koulutuspalvelut säilyvät mahdollisimman lähellä kansalaisia.

Kansallista rahoitusta suunnataan keskeisten osaamiskeskittymien vahvistamiseen ja koulutuspalvelujen yhdentävien rakenneratkaisujen toteuttamiseen väestökatokunnissa. (Esitys 1)

4.2 Kansainvälisesti kilpailukykyinen osaamisperusta ja elinkeinoelämän vahvat klusterit

Itä-Suomen keskeinen kriittinen kehitystekijä on alueen korkeakoulujen kansainvälistyminen ja kansallinen sekä kansainvälinen kilpailukyky. Alueen kolmen yliopiston (Joensuu, Kuopio ja Lappeenranta) kilpailukyky muodostaa tässä joukossa erityisen kriittisen tekijän, vaikka myös yliopistokeskuksilla

(Kajaani ja Mikkeli) sekä ammattikorkeakouluilla on tärkeä merkitys alueen kokonaiskehityksen kannalta. Korkeakoulujen aloituspaikkoja tulee olla riittävästi, erityisesti elinkeinoelämän tulevien mahdollisuuksien ja alueen yleisten kehitysedellytysten näkökulmasta. Korkeakoulujen kilpailukyky edellyttää niiden entistä vahvempaa profiloitumista, yhteistyötä ja monipuolisten osaamiskeskittymien syntymistä niiden ympärille (T2).

T2. Korkeakoulutuksen ja tutkimuksen vahvat profiilit

Itä-Suomen korkeakoulujen kehittämisen lähtökohtana tulee olla niiden kansainvälinen kilpailukyky. **On löydettävä todella vahvat itäsuomalaiset kehittämisen/erikoistumisen alat.** Innovaatiojärjestelmän optimointi edellyttää lisäksi kaikkien osaamista tukevien toimintojen kehittämistä. Tämä on yleinen toimintamalli, joka sopii alueen jokaiseen kuuteen yliopisto- ja korkeakoulukeskittymään. Strategian toteutus on viime kädessä korkeakoulu- lähtöistä. Oleellista siinä on maakunnallisen ja valtakunnallisen tuen painottaminen entistä selkeämmin vahvuusaloille.

Yliopistojen kilpailukykyä voidaan vahvistaa paikallisesti niiden, ammattikorkeakoulujen sekä tutkimuslaitosten toiminnallisella yhteistyöllä. Tämä on tavoitteena 30.9.2005 valmistuvassa *korkeakoulujen aluestrategiaprosessissa*, joka etenee sekä kussakin maakunnassa että laajasti koko Itä-Suomen käsittäen. Erityishuomiota tulee kiinnittää sektorilaitosten vahvistamiseen alueen yliopistokeskittymissä; tämä konkretisoituu osana hallituksen alueellistamispolitiikkaa.

Tuettavia vahvojen osaamisalojen sekä klustereiden integroitua ylimatekunnallisia kehittämiskokonaisuuksia on Itä-Suomessa vahvoilla luonnonvaraperustaisilla aloilla (metsäsektori sekä elintarvikeala) sekä nousevilla tulevaisuuden aloilla (ympäristöala, mittaustekniikan, optiikan ja sensoritekniikan kokonaisuus, hyvinvointiala sekä luova talous). Nämä tarkentuvat makrohankeaihoissa M1 ja M2.

Tässä yhteydessä on syytä korostaa, että ryhmän esityksissä **makrohankkeiksi on nostettu vain selkeästi ylimatekunnallisia aloja ja klustereita.** Eri puolilla Itä-Suomea on lisäksi vahvoja ja kilpailukykyisiä aloja, joiden kehittämisessä itäsuomalaista ulottuvuutta ei ole.

T2. Alueen toimijoiden tulee löytää todella vahvat itäsuomalaiset kehittämisen/erikoistumisen alat. Maakunnallinen ja valtakunnallinen tuki on suunnattava entistä selkeämmin näille aloille.

Kansallista rahoitusta suunnataan sektorilaitosten vahvistamiseen alueen yliopistokeskitymissä. (Esitys 2)

M1. Metsäsektorin ja elintarvikesektorin kilpailukyyn vahvistaminen

Itä-Suomen elinkeinoelämän perinteiset vahvuudet ovat luonnonvaroissa ja niiden jalostamisessa. Tällaisia aloja ovat erityisesti metsä- ja elintarvikesektorit. Kansainvälistyminen on muuttamassa näiden elinkeinojen rakennetta palvelu- ja tietotuotannon kasvaessa.

Metsäsektori käsittää metsätalouden ja -teollisuuden sekä ne teollisuuden ja palvelutoiminnan alat, joilla on keskeisiä sovelluksia metsäsektorilla tai jotka merkittävästi tukevat metsätaloutta ja -teollisuutta. Suomen metsäsektori on painottunut vahvasti Itä-Suomeen. Alueella on merkittävä rooli myös metsäsektorin kansallisessa ja kansainvälisessä innovaatiojärjestelmässä. Joensuussa yliopisto, metsäntutkimuslaitos, Euroopan metsäinstituutti ja osaamiskeskuksen puu- ja metsäala muodostavat merkittävän metsätalouden sekä puu- ja metsäteknologian kansallisen ja kansainvälisen keskittymän. Etelä-Karjalassa Lappeenrannan teknillisen yliopiston monipuolinen metsäteollisuusklusteriin liittyvä osaaminen, ammattikorkeakoulu ja suurten metsäteollisuusyritysten tutkimuslaitokset yhdessä edustavat merkittävää osaa Suomen ko. alojen tutkimus- ja koulutuskapasiteetista. Lisäksi Kaakkois-Suomen osaamiskeskuksen osaamisalat, erityisesti metsäteollisuuden prosessit ja järjestelmät, ovat tärkeitä metsäklusterin kokonaisuuden kehittämisen kannalta. Kuopion yliopistossa ja työterveyslaitoksen Kuopion yksikössä on merkittävää metsäalaan liittyvää terveys- ja työtieteen tutkimusta.

Metsäsektori muodostaa myös lähitulevaisuudessa alueen keskeisen tuotannollisen perustan. Sektorin kaikki toimijat kohtaavat yhä voimakkaamman kansainvälisen kilpailun paineen. Erityiskysymyksenä ovat Suomen ja Venäjän välisen rajan muuttu-

vat kilpailusuhteet. Nykyinen tuotannollinen malli, joka perustuu merkittäviltä osin Venäjältä tulevan raakapuun edelleen jalostamiseen, ei ole kestävä. On todennäköistä, että lähitulevaisuudessa alan keskeiset yritykset investoivat entistä voimakkaammin Venäjän puolelle. Suomessa tuotanto puolestaan siirtyy kohti pienivolyymisia, yhä korkeamman jalostusasteen tuotteita tai Venäjän alihankintateollisuuden tuottamien puolivalmisteiden viimeistelyjalostamiseen laatutietoisille lopputuotemarkkinoille. Tämä kehitys on toisaalta itäsuomalaisen metsäsektorin mahdollisuus. Tällöin tärkeäksi vientituotteeksi nousee suomalaisen metsäsektorin osaaminen ja palvelut sekä rajan yli tapahtuva entistä monimuotoisempi metsäsektorin integraatio. Itä-Suomessa tämä edellyttää entistä vahvempaa eri toimijoiden yhteistyötä koko jalostusketjun ja osaamisen siirron osalta. Makrohankkeen keskeisenä tavoitteena on Itä-Suomen metsäsektorin kansainvälisen kilpailukyyn ylläpitäminen erityisesti alan koulutus- ja innovaatiojärjestelmää ja kansainvälisen liiketoiminnan edellytyksiä vahvistamalla. Vastuutoimijat ovat alan yliopistot, tutkimuslaitokset, ammattikorkeakoulut, teknologiakeskukset ja osaamisintensiiviset vientiyritykset.

M1. Makrohankkeen keskeisenä tavoitteena on Itä-Suomen metsäsektorin kansainvälisen kilpailukyyn ylläpitäminen erityisesti alan koulutus- ja innovaatiojärjestelmää ja kansainvälisen liiketoiminnan edellytyksiä vahvistamalla. Vastuutoimijat ovat alan yliopistot, tutkimuslaitokset, ammattikorkeakoulut, teknologiakeskukset ja osaamisintensiiviset vientiyritykset.

Venäjän suuntaan tapahtuvaa kehitystyötä tulee viedä eteenpäin osana uutta naapurisuusohjelmaa. Kansallista rahoitusta suunnataan keskeisten osaamiskeskitymien vahvistamiseen. (Esitys 3)

Elintarvikesektori on ollut Itä-Suomessa perinteisesti merkittävä työllistäjä. Viime vuosikymmenenä työpaikat ovat kuitenkin vähentyneet erityisesti alkutuotannossa. Elintarvikeala on kärsinyt kotimarkkinoiden avauduttua kilpailulle. Kuopion yliopistossa on ravitsemustieteen ja elintarvikkeiden terveysvaikutusten osaamista ja Helsingin yliopiston maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskuksessa

Mikkelissä on luonnonmukaisen elintarviketuotannon osaamista. MTT:n ekologisen tuotannon tutkimusyksiköllä on toimipisteet Mikkelissä ja Juvalla. Maakunnissa toimii lisäksi elintarvikealan valtakunnallinen ELO -verkosto-osaamiskeskus ja Mikkelissä verkoston luomuosaamisen keskittymä. Elintarvikealan kilpailukyvyyn kasvattaminen edellyttää panostusta tuotekehittelyyn, yrittäjyyden vahvistamiseen alkutuotannossa ja jatkojalostuksessa sekä markkinointiin ja liiketoimintaosaamiseen.

Alkutuotannon merkitys elintarvikeketjussa on keskeinen, sillä raaka-aineiden laatu ja puhtaus ovat tärkeitä kilpailutekijöitä. Luonnonmukainen tuotantoketju viljelystä lihantuotantoon tarjoaa alkutuotantoon vaikuttavan laatuksiteerin, josta voidaan siirtää hyviä käytäntöjä myös ns. tavalliseen tuotantoon. Kestävän kehityksen näkökulmasta luonnonmukainen tuotanto on ympäristöä vähiten kuormittavana parasta tuotantoa. Elintarviketeollisuudessa puhtaat raaka-aineet tulee jatkojalostaa. Sektorin luomutuotteisiin ja terveysvaikutteisiin tuotteisiin profiloitunut uusi jalostustoiminta on mahdollisuus kiivetä kansainvälisille markkinoille. Alan kehittämisessä on keskeistä yritystoiminnan vahvistaminen esimerkiksi Tekesin teknologiaohjelmatyöskentelyn avulla. Makrohankkeen keskeisenä tavoitteena on elintarvikealan kilpailukyvyyn parantaminen erityisesti alan koulutus- ja innovaatiojärjestelmää, yritystoimintaa ja toimijoiden verkostoitumista sekä kansainvälisen liiketoiminnan edellytyksiä vahvistamalla. Vastuutoimijat ovat yliopistot, tutkimuslaitokset, ammattikorkeakoulut, muut osaamiskeskustoimijat, maaseutukeskukset, järjestöt ja yritykset.

M1. Makrohankkeen keskeisenä tavoitteena on elintarvikealan kilpailukyvyyn parantaminen erityisesti alan koulutus- ja innovaatiojärjestelmää, yritystoimintaa ja toimijoiden verkostoitumista sekä kansainvälisen liiketoiminnan edellytyksiä vahvistamalla. Kehittämisessä erityishuomio kohdistuu luomutuotantoon ja terveysvaikutteisiin tuotteisiin. Vastuutoimijat ovat alan yliopistot, tutkimuslaitokset, ammattikorkeakoulut, osaamiskeskustoimijat, maaseutukeskukset, järjestöt ja yritykset.

Kansallista rahoitusta suunnataan keskeisten osaamiskeskittymien vahvistamiseen. (Esitys 4)

M2. Tulevaisuuden osaamisalojen kehittäminen

Uusiksi ylimaakunnallisiksi tulevaisuuden aloiksi ryhmän työskentelyssä valikoituivat hyvinvointiteknologia, ympäristöosaaminen, mittaustekniikan, optiikan ja sensoritekniikan kokonaisuus sekä luova talous. Näistä *hyvinvointiteknologia käsitellään yksityiskohtaisesti luvussa 6*, sillä se on keskeinen osa ryhmän esittämää uudistumiskykyisen hyvinvointiyhteiskunnan mallia.

Ympäristösektorilla tulevaisuutta ovat kestävän ympäristökehityksen edistämiseen liittyvä yritystoiminta, joka perustuu prosessiosaamiseen, laitevalmistukseen ja palvelutuotantoon. Monitieteinen tutkimus ja koulutus sekä osaamisen tuotteistaminen ja tuotekehitys luovat perustan uuden toimialan kehitykselle. Itä-Suomen yliopistojen osaaminen täydentää toisiaan. Kuopion yliopiston osaaminen kytkeytyy ympäristöterveyden, ympäristöfysiikan, globaalimuutostutkimuksen ja biogeokemian aloihin. Lappeenrannan teknillisessä yliopistossa on ympäristö- ja energiatekniikan, jätteiden käsittelyn ja bioenergiateknologian osaamista. Joensuun yliopiston ympäristöosaaminen liittyy metsätieteiden, ekotoksikologian, sisämaan vesistöjen tutkimuksen, ympäristöoikeuden, ympäristöpolitiikan, ympäristökasvatuksen, ekologisen yhdyskuntatutkimuksen ja ympäristöestetiikan asiantuntemukseen. Kajaa-nissa ovat mittaustekniikan sovellukset laajenneet ympäristöalalle. Etelä-Savossa on panostettu energia-alaan, Eco-Business- ja ympäristöanalytiikan osaamiseen sekä luontomatkailuun. Itä-Suomen kolme yliopistoa ovat tehneet ympäristöalan koulutuksessa yhteistyötä. Joensuun yliopistossa toimii valtakunnallinen ympäristötieteen ja -tekniikan tutkijakoulu sekä metsätieteen tutkijakoulu.

Makrohankkeen keskeinen tavoite on edistää ympäristöprosessien hallintaan liittyvää osaamista ja kestävän yhdyskuntarakenteen muodostumista Itä-Suomeen, lähialueille ja globaalisti. Itä-Suomi tarvitsee kestävän yhdyskuntarakenteen, joten alueen on panostettava myös pienten keskusten elinvoimaisuuteen. Hankkeen yksi osatavoite on luoda *asumisen malli*, joka sovittaa toisiinsa paikallisen kulttuurin ja arvostukset yhdistyneenä riittävän moderniin tapaan tehdä hajautettuun, esimerkiksi alihankintaan perustuvaa työtä. Näkökulma kattaa kestävän kehityksen ekologisen, sosiaalisen, taloudellisen ja kulttuurisen ulottuvuuden.

Euroopan unionin uuteen perustuslakiin kirjattuna tavoitteena on edistää uusiutuvien energialähteiden

käyttöä. Puun käytöllä tulee olemaan merkittävä asema energiasektorilla paikallisesti ja alueellisesti, mutta myös globaalisti. Hankkeen toinen osatavoite on *vahvistaa itäsuomalaisen bioenergia-alan osaamisen asemaa nopeasti laajenevilla kansainvälisillä markkinoilla*. Venäjän sekä itäisen Keski-Euroopan avautuvat markkinat tarjoavat itäsuomalaisille erittäin hyviä vientimahdollisuuksia. Resursseja on vahvistettava tutkimuksessa, koulutuksessa ja osaamisen tuotteistamisessa koko bioenergia-alalla, mukaan lukien jäte-osaaminen. Lisäksi tarvitaan työllistävän bioenergia-alan paikallisen yritystoiminnan vahvistamista alueella sekä alan toimijoiden verkottumista.

Luonnon sekä ihmisen toimet sisältävä biosfäärialuetoiminta on itäsuomalainen maaseudun ja pientaajamien kehitystä palveleva pilotointialue eri toimille. Toiminnan avulla tulee kehittää ympäristönhoidon malleja, jotka ovat merkittäviä sekä syrjäseutujen kylien että kansainvälisen luonnonsuojelun kestäväälle kehitykselle. Tässä mielessä Suomen ja Venäjän biosfäärialueet ovat myös *sosiaalisesti kestävä kehityksen laboratorio*, jossa voidaan testata hyviä toimintatapoja.

Vastuutoimijat ovat Itä-Suomen yliopistokeskittymät, joilla on raaka-ainetuotantoon, päästökauppaan, konversiotekniikkaan ja terveystekniikkaan liittyvää merkittävää osaamista sekä alan tutkimuslaitokset, ympäristökeskukset, ammattikorkeakoulut, teknologiakeskukset ja osaamisintensiiviset vientiyrietykset.

M2. Makrohankkeen keskeisenä tavoitteena on edistää ympäristöprosessien hallintaan liittyvää osaamista ja kestävä yhdyskuntarakenteen muodostumista Itä-Suomeen (myös lähialueet, Venäjä). Osatavoitteina ovat asumisen mallin kehittäminen, bioenergia-alan osaamisen vahvistaminen kansainvälisillä markkinoilla ja osaamiskeskittymien sekä yritysyhteistyön vahvistaminen. Biosfäärialuetoiminta on toimenpiteiden itäsuomalainen pilotointialue. Vastuutoimijat ovat alan yliopistot, tutkimuslaitokset, ammattikorkeakoulut, teknologiakeskukset ja osaamisintensiiviset yritykset. Venäjän suuntaan tapahtuvaa kehitystyötä viedään eteenpäin osana uutta naapurisuusohjelmaa. Kansallista rahoitusta suunnataan keskeisten osaamiskeskittymien vahvistamiseen. (Esitys 5)

Mittaustekniikan, optiikan ja sensoritekniikan kokonaisuuden kehittäminen ja alan yritystoiminnan vahvistaminen edellyttää t&k -yhteistyön syventämistä ”idän kaaren” eli Joensuu – Kajaani - Kuopio – Oulu –alueella. Joensuun, Kuopion ja Oulun yliopistojen sekä Kajaanin yliopistokeskuksen ja VTT:n osaamisverkostoa on kehitettävä ja toiminta-alueita laajennettava.

Kajaanin yliopistokeskuksessa on mittaustekniikan tutkimusta ja yliopistollista koulutusta. Alan sovelutuksia on laajennettu mekaanisen ja kemiallisen metsäteollisuuden prosesseista syvemmin ympäristöalaan sekä liikunta- ja hyvinvointitekologiaan. VTT Elektronikalla on yhteistyösopimus Oulun yliopiston ja Kajaanin ammattikorkeakoulun kanssa t&k -toiminnan kehittämiseksi Kajaanissa. Kuopion yliopistossa kehitetään sensoritekniikan osaamista. Joensuun yliopistolla on vahva kansallinen ja kansainvälinen asema optiikan ja väritutkimuksen aloilla. Joensuussa on myös fotonikan ja informaatiotekniikan yhdistävä ja erityisesti yritysyhteistyötä tukeva kansainvälinen tutkimuskeskus Infotonics Center, joka on keskittynyt aalto-optiseen teknologiaan sekä spektriseen väritutkimukseen. Itä-Suomessa alan kokonaisuuteen kytkeytyvät myös Lappeenrannan teknillisen yliopiston teollisuuselektronikan, sulautettujen järjestelmien ja tietoliikennetekniikan tutkimus ja koulutus.

Hankkeen keskeisenä tavoitteena on mittaustekniikan, optiikan ja sensoritekniikan osaamisen ja yritystoiminnan kehittäminen. Työn tukena ja kannustimena toimii myös VTT:n alueellisten tutkimuspalvelujen vahvistaminen alueella. Vastuutoimijat ovat alueen yliopistot, tutkimuslaitokset, ammattikorkeakoulut, teknologiakeskukset, TE-keskukset ja yritykset.

M2. Makrohankkeen keskeisenä tavoitteena on mittaustekniikan, optiikan ja sensoritekniikan osaamisen ja yritystoiminnan kehittäminen. Tavoitteena on myös Idän kaari -mallin edelleen jalostaminen uusille sovellusaloille. Vastuutoimijat ovat yliopistot, tutkimuslaitokset, ammattikorkeakoulut, teknologiakeskukset, TE-keskukset ja yritykset.

Kansallista rahoitusta suunnataan keskeisten osaamiskeskittymien vahvistamiseen. Samanaikaisesti kehitetään VTT:n toimintaa alueella. (Esitys 6)

Luova talous käsittää sisältöjen tuotannon, kulttuuriteollisuuden sisältöineen, kulttuuriyrittämisen ja -tapahtumat. Luovaa taloutta pidetään yhtenä kehittyneen ja menestyvän markkinatalouden tunnusmerkinä. Samanaikaisesti kun monet kulttuuritapahtumista ovat vaikeuksissa, yritys yhteistyöstä on tullut kasvava rahoittaja ja yrityskuvan muokkaaja. Kulttuurin rahoituskysymysten ajankohtaisuutta korostavat luovuuteen ja luovaan talouteen kohdistuvat odotukset muun muassa merkittävänä alueellisen kehittämisen keinona.

Itä-Suomessa on muutamia luovan talouden edellytysten kannalta keskeisiä korkeakouluyksiköitä, joiden ympärille on lähinnä projektirahoituksella synnytetty monia yritys yhteistyötä tukevia projektiorganisaatioita. Joensuun yliopistossa on kulttuuri- ja taidealan osaamista kulttuuritieteissä perinteentutkimuksen, kulttuurintutkimuksen, kulttuuriantropologian, musiikkitieteen, taideaineiden sekä mediakulttuurin aloilla. Media- ja muotoilualan sekä musiikin koulutusta annetaan Pohjois-Karjalan, Etelä-Savon ja Pohjois-Savon ammattikorkeakouluissa. Sibelius-Akatemian toimipisteessä Kuopiossa on musiikin alan osaamista. Imatralla toimii Helsingin yliopiston yhteydessä semiotiikan verkostoyliopisto.

Joensuun yliopistossa on kehitetty erityisesti mediakulttuurin opintoja, jossa keskeisenä yhteistyökumppanina on ammattikorkeakoulun mediaopetus. Yliopistossa meneillään olevassa HITTI -dokumentti projektissa tuotetaan historia- ja luontodokumentteja sekä haetaan ratkaisumalleja talouselämän ja kulttuurin vuorovaikutuksen lisäämiseksi ja synergiaetujen löytämiseksi. Esimerkiksi Kainuussa ja Pohjois-Karjalassa on toteutettu useita pitkiä elokuvatuotantoja. Elokuvaprojektit ovat luoneet pohjan elokuvan tuotannolliselle yhteistyörakenteelle nimeltä EFFC, East Finland Film Commission.

Makrohankkeen keskeinen tavoite on luovan talouden kilpailukyvyyn nostaminen erityisesti alan koulutusta ja liiketoiminnan edellytyksiä vahvistamalla. Hankkeen yksi osa on itäsuomalaisiin vahvoihin sisältöihin keskittyvä *osaamisen tuotteistaminen ja markkinointi* (kulttuuritieteiden hyödyntäminen). Tavoitteena on kehittää tuotteita, joista hyöty jää Itä-Suomeen. Toinen osa on *kansainvälisen tason tuottajakoulutuksen järjestäminen* esimerkiksi musiikin (rock/pop ja klassinen) sekä mediakulttuurin aloilla. Hankkeen kolmas osa on *tilaaja-tuottaja -mallin kokeilu*, jonka tavoitteena on tuottaa tehokkaammin ja enemmän omarahoitteisia kulttuuripal-

veluja sisällöstä tinkimättä. Kokeilussa esimerkiksi maakuntaliitot palkkaavat *ostotoiminnan hallitsevan, tulosvastuullisen sisältökoordinaattorin*. Hänen tehtävänsä on yhtäältä edistää alueen yhteistyöverkostojen syntymistä. Toisaalta hän tulosvastuullisesti myy hankkeen vetämissä palveluissa, markkinointi- ja tuotekehitysosaamista, varainhankinta- ja rahoitusmenetelmien kehittämistä sekä kulttuurimatkailun asiantuntemusta eri kohderyhmille. Hankkeen neljäs osa painottuu *yrittäjyyden edistämiseen*. Osahankkeessa luodaan alan rahoitusmalli. Lisäksi osahanke kartoittaa maakunnittain kulttuuriyrittäjyyteen sopivat rakennukset, yritys ideat, sukupolvenvaihdosta suunnittelevat kulttuuriyrittäjät ja muut edellytykset, joita alueelle muuttavat ja alueella toimivat luovien alojen edustajat voivat hyödyntää. Vastuutoimijat ovat alan yliopistot, ammattikorkeakoulut, teknologiakeskukset ja tutkimuslaitokset.

M2. Makrohankkeen keskeisenä tavoitteena on luovan talouden kehittäminen erityisesti alan koulutus- ja innovaatiojärjestelmää sekä kansainvälisen liiketoiminnan edellytyksiä vahvistamalla. Hankkeessa tuotteistetaan vahvoihin itäsuomalaisiin sisältöihin liittyvää osaamista kulttuuritieteitä hyödyntäen. Siinä järjestetään kansainvälisen tason tuottajakoulutus kärkialoilla, musiikin (pop/rock ja klassinen) sekä mediakulttuurin alalla. Lisäksi toteutetaan kulttuuripalvelujen tilaaja-tuottaja -kokeilu sekä edistetään yrittäjyyttä, tuotekehitystä ja markkinointia. Vastuutoimijat ovat alan yliopistot, ammattikorkeakoulut, teknologiakeskukset ja tutkimuslaitokset.

Kansallista rahoitusta suunnataan keskeisten osaamiskeskittymien vahvistamiseen. (Esitys 7)

4.3 Liiketoimintaosaamisen vahvistaminen

Itä-Suomen tulevan menestyksen perustana on terve yritys pohja sekä tukena julkisen sektorin tuottamat yritystoimintaa kehittävät palvelut ja toimiva infrastruktuuri. Huippuosaamisen kannalta on oleellista, pysyvätkö yritysten avaintoiminnot ja niihin kiin-

teästi kuuluvat tietointensiiviset palvelut aluekeskuksissa vai siirtyvätkö ne ulkomaille. Itä-Suomessa *markkinoinnin ja kansainvälisen liiketoiminnan erityisosaamista ei ole riittävästi hyödynnetty*. Alan palveluja on tehostettava.

Tulevaisuuden kasvualoja ovat kuluttajille suunnatut palvelut sekä palvelut yritysten välillä (tuottajapalvelut). Niissä on jääty ja jäämme helposti jälkeen myös tulevaisuudessa. Miten sitten Itä-Suomen elinkeinorakenne vahvistaa nykyisiä vahvuuksia ja nostaa uusia keihäänkärkiä globaalissa toimintaympäristössä? Tärkeää on innovaatioketjujen selkeyttäminen sekä ketjun heikkojen lenkkien vahvistaminen. Tämä edellyttää asiantuntijapalveluiden ja palvelukonseptien kehittämistä, liiketoimintaosaamisen vahvistamista erityisesti tuotteistamisessa, markkinoinnissa ja strategisessa johtamisessa, uusien rahoitusmallien ja –kanavien löytämistä ja kehittämistä sekä kehittämispalveluja tarjoavien organisaatioiden tiivistä alueellista yhteistyötä. Toimintoja tulee uudistaa erityisesti palveluliiketoiminnassa sekä vientikaupassa (T3 ja T4).

T3. Palveluliiketoiminnan voimakas kehittäminen

Tulevaisuudessa työpaikkoja odotetaan syntyvän erityisesti palveluammatteihin. Palveluala voi kasvaa asukkaiden ja yritysten ostovoiman kasvaessa tai jos palvelut tuotetaan alueen ulkopuolelle tai jos julkinen sektori antaa palveluntuottajille nykyistä enemmän tilaa. Itä-Suomesta puuttuvat palveluliiketoiminnan vahvat paikalliset toimijat. Nyt toimijoina on lähinnä monikansallisia isoja yrityksiä sekä pieniä pk-yrityksiä. **Palveluliiketoimintaa – etenkin tuottajapalveluja - tulee kehittää kaikilla toimialoilla.** Yrittäjille räätälöity koulutus on osa kehittämistyötä. Myös palveluliiketoiminnan teknologiaperustaista koulutusta, tutkimusta, tuotekehitystä ja tuotantoa tulee vahvistaa. Tarpeita on vaikkapa seuraavien esimerkkialojen, koulutuksen sekä sosiaali- ja terveysalan, piirissä.

Koulutuksen alalla teknologiaperustaisen palveluliiketoiminnan keskeisiä tuotekehityksen osa-alueita ovat tuotteen helppokäyttöisyyttä ja opittavuutta parantava laadunvarmistus sekä käytettävyyttutkimus. Alan t&k -toiminnan tuotteita ovat kehittämispalvelut, oppimateriaalit, verkko-opetuksen metodit, koulutuksen ja ohjauksen järjestelmät, hyvät käytännöt sekä julkaisutoiminta. Sosiaali- ja terveysalan teknologiaperustaisen palveluliiketoiminnan

osa-alueita ovat esimerkiksi ohjelmistoihin, tietoverkkoihin, apuvälineisiin, itsenäiseen suoriutumiseen ja sairaanhoitoon liittyvät tutkimus- ja kehittämispalvelut.

T4. Vientihyökkäys: Vientikaupan kehittäminen ja palvelujen vienti

Kilpaillessaan korkean jalostustasteen erikoisosaamista vaativista töistä Itä-Suomi tarvitsee erityistä kansainvälistymisen tukea. Vientikaupan kehittämisen kannalta keskeistä on vahvistaa kansainvälisten liiketoimintapalvelujen tukea myös pk-sektorille.

Tämä voi tapahtua *yhteisesti suunnatun kansainvälisyysstrategian* avulla. Strategia helpottaa toimijoiden verkottumista. Kasvuyritys on yhä useammin osa laajempaa verkostoa. Yhteiskunnan tukijärjestelmien kannalta tämä tarkoittaa, että yksittäisen yrityksen sijasta on kehitettävä kokonaista verkostoa. Verkostossa toimiminen taas edellyttää muutakin kuin teknologista tai laskennallista kykyä. Tarvitaan kykyä toimia yhdessä erilaisten ihmisten ja yritysten kanssa.

Viennissä on olennaista globaali logistiikan hallintateknologia sekä vasteajan (lead time) lyhentäminen nopeiden tietoliikenneyhteyksien avulla luotavilla uusilla toimintamalleilla. **Yhteistoimintaa** toisten yritysten kanssa kannattaa toteuttaa ainakin *markkinoinnissa ja myynissä*.

Yhtenä esimerkkinä on sosiaali- ja terveysalan hyvinvointiteknologian tai sairaalatekniikan vientihyökkäys esimerkiksi Venäjälle, keskeisinä toteuttajina Kuopion yliopisto, Teknia, yliopistollinen keskussairaala ja Lasaretti. Myös yleishyödylliset palveluyritykset voinevat tulevaisuudessa liikkua vapaasti Euroopan Unionin alueella. Tämä tulee ennakoita itäsuomalaisena vientimahdollisuutena. Liiketoimintaosaamisen vahvistamiseen tähtää makrohanke-esitys M3.

M3. Itä-Suomen liiketoimintaosaamisen verkosto

Yrityksillä on keskeinen rooli alueellisessa innovaatiojärjestelmässä, mutta Itä-Suomen yritys rakenne on heikko. On vain joitakin suuria yrityksiä ja lisäksi pk-yrityksiä. Alueelle tarvitaan yritysten osaamista tukeva ja osaamisen alueen elinkeinoelämän vahvuudeksi nostava rakenne. Osaamisrakenne tarvitaan, sillä **yrityksiltä** nykyiset business-syklit

vaativat substanssiosaamisen eli tuotannon ja toimialan vaatiman ”ammattiosaamisen” ohella myös johtamiseen, markkinointiin, rahoitukseen, kansainväliseen kauppaan, juridiikkaan sekä teknologiseen tukeen liittyvää osaamista. **Tietovaltaiset palveluorganisaatiot** (KIBS, Knowledge Intensive Business Services) kuten suunnittelu-, laki-, tili- ja Venture Capital-toimistot välittävät yritysten tarvitsemää osaamista. **Korkeakouluverkostot** puolestaan tuottavat uuden tutkimustiedon. Teoreettinen tieto ei välity suoraan vaan KIBS:ien kautta käytännöllisemmässä muodossa.

Makrohankkeen keskeisenä tavoitteena on luoda Itä-Suomen yhteinen liiketoimintaosaamisen verkosto kokoamaan, tuottamaan ja välittämään parasta mahdollista liiketoimintaosaamista. Verkosto on erityisesti liiketoimintaosaamisen tarveselvityksiin, hankintaan, tuotteistamiseen ja markkinointiin erikoistunut huippuosaajien verkosto, joka tarjoaa erinomaisesti tuotteistettuja asiantuntijapalveluja. Sen tehtävänä on koota, tuottaa ja välittää parasta mahdollista liiketoimintaosaamista strategisen, markkinointi-, talous-, prosessi- ja laatu-, kilpailustrategia-, logistiikka- ja tuottavuus-, ikä- sekä kulttuuriosaamisen ja –johtamisen aloilta. Keinoina ovat koulutus, konsultointi ja seminaarit yhdistettyinä tuotteistamiseen ja markkinointiin. Verkosto profiloituu erityisesti pk-yritysten liiketoimintaosaamisen kehittämisen eurooppalaiseksi huippuyksiköksi. Ensijainen kohderyhmä ovat maakuntien avainyritykset ja –organisaatiot, joille liiketoimintaosaamisen vahvistaminen on kriittinen menestystekijä. Toisen tärkeän kohderyhmän muodostavat kasvuyritykset. Periaatteessa verkoston toiminta käsittää koko innovaatioketjun. Verkosto tarjoaa yrityksille asiakaslähtöisen ratkaisun nopeasti ja käyttäen parhaita mahdollista tietämystä. Asiantuntemus etsitään sieltä missä sitä on – myös kansainvälisiltä toimijoilta.

Liiketoimintaosaamisen palvelun *konkreettiset kehittämistoimenpiteet* ovat: Finpro verkottuu Itä-Suomeen ja ottaa vetovastuun toiminnoista yhdessä avainorganisaatioiden kanssa. Finpro ja avainorganisaatiot (yliopistot, korkeakoulut, TE-keskukset, teknologiakeskukset, kauppakamarit ja yrittäjäjärjestöt) rakentavat omista palveluistaan ja osaamisestaan yhteisen www-portaalin. Toimiakseen palvelu tarvitsee informaatioyhdyshenkilöitä kussakin organisaatiossa, keskitetyn portaalin ylläpidon sekä yhteiset palveluhenkilöt kasvukeskuksissa ja päätoimipaikoissa.

M3. Makrohankkeen keskeisenä tavoitteena on luoda Itä-Suomen yhteinen liiketoimintaosaamisen verkosto kokoamaan, tuottamaan ja välittämään parasta mahdollista liiketoimintaosaamista avainyrityksille ja –organisaatioille, kasvuyrityksille ja muille innovaatioketjun toimijoille. Sen vastuutoimijat ovat Finpro, yliopistot, ammattikorkeakoulut, TE-keskukset, teknologiakeskukset, kauppakamarit ja yrittäjäjärjestöt.

Kansallista rahoitusta suunnataan keskeisten osaamiskeskittymien vahvistamiseen. (Esitys 8)

4.4 Aluepolitiikan uudistaminen

T5. Aluepolitiikan uusi toimintamalli

Suomen aluepolitiikkaa uudistettiin 1990-luvulla voimakkaasti ns. uudella, ohjelmaperusteisella aluepolitiikalla. Ohjelmien toteutus on kuitenkin paljolti pirstaloitunut yksittäisten hankkeiden toteutukseksi, jolloin kokonaisuus helposti hämärtyy. Yksittäisten projektien sijaan lähtökohtana on oltava laajemmat hankekokonaisuudet ja **ohjelmamasopimukset**. Kehittyvillä seuduilla tällaisia ovat *keskeisten toimijoiden väliset kasvusopimukset*. Kaikkein heikoimmilla alueilla sopimuksellisuus voi tarkoittaa *aluekohtaisia yhteiskuntasopimuksia*. Tavoitteena tulee olla myös ohjelmiin sisältyvien hankkeiden entistä voimakkaampi *priorisointi koko Itä-Suomen tasolla*.

EU:n rakennerahastopolitiikka ja kansallinen politiikka tulee nivoa kokonaisuudeksi, jossa EU:n tukimuodot tarjoavat yhden selkeän rahoitusinstrumentin eivätkä korvaa kansallista politiikkaa (ns. lisäysperiaate). Tärkeää on myös aluepolitiikan eriyttäminen kunkin seudun ja paikkakunnan tarpeiden mukaisesti sekä kunkin alueen mahdollisuuksien tunnistaminen ja hyödyntäminen.

Aluepolitiikassa tarvitaan fokuusoitumista kansainvälistyvän yritystoiminnan edellytyksiin selvästi vahvemmin kuin mitä EU:n ohjelmat nykyisellään tarjoavat. **Aluepolitiikan erityinen haaste on liiketoimintaosaamisen ja kansainvälistymisen edistäminen**. Kasvuyritysten ohella haaste koskee osaamisen instituutioita ja ns. välittäjäorganisaatioita (kuten tiedepuisto- ja kehittämisorganisaatioita, hyvin-

vointisektorin osaamiskeskuksia sekä verkostoja erityisesti keskusseuduilla. Välittäjäorganisaatioista varsinkin tiedepuistot, teknologiakeskukset ja paikalliset kehittämissyhtiöt ovat vaikeuksissa kunnallistalouden paineissa. Niiden toiminta perustuu pitkälti erilaisten yksittäisten projektien toteutukseen ja hallintointiin. Näihin edellytetään myös kunnan rahoitusosuutta. Varsinkaan lyhyellä aikavälillä kunnatarahaa projekteihin ei kuitenkaan välttämättä saada, jolloin kehittämistyö saattaa jäädä osittain tai kokonaan toteutumatta. Ohjelmallisuus helpottaa myös rahoituksen suunnittelua. Projekteille ja yrityksille myös uusien tilojen vuokrat ovat kalliita.

Uudistuvan aluepolitiikan oleellisena osana tulee olla valikoivat kansalliset (tai EU:n rakennerahastopolitiikan kautta ohjautuvat) tuet yrityksille ja kunnille sekä osaamisen ja elinympäristön fyysisiä rakenteita ja yliseudullista saavutettavuutta tukevat keinot. Näiden tukien keskittäminen tässäkin raportissa (kpl 4.2.) määritellyille erikoistumisalueille tulisi maakuntien yhteisesti sopia. Erityisesti on harkittava liiketoimintaosaamista tukevia ja työvoimakustannuksiin vaikuttavia tukimuotoja; jälkimmäisiä laajemmin kuin mitä ns. Kainuun mallin yhteydessä on tehty. Tulevan EU-ohjelmakauden ohjelmien keskeiset toimenpiteet tulisi Itä-Suomen osalta kohdistaa tuottavuuden paranemiseen, innovaatioiden ja teknologian hyödyntämiseen, kansainvälistymiseen, soveltavan tutkimuksen resurssiin, oppi- ja tutkimuslaitosten yritysyritysyrityshöhen sekä yritysten ja yrityskannan uudistamiseen. Yrityksiin ja niiden toimintaympäristöön kohdistuvat **valtion investointi- ja kehittämisrahoitusmuodot tulee saattaa ajan tasalle** sekä varmistaa niiden säilyminen Itä-Suomea koskevassa tavoiteohjelmarahoituksessa. Palveluyritysten tukeminen on tärkeää työllisyyden kannalta.

Toisaalta on selvää, että monille reuna-alueille on syntymässä tilanne, jossa on yhtäaikaista vaikea rakennetyöttömyys ja pula niiden kannalta luontaisten elinkeinojen työvoimasta sekä tähän liittyen jatkuvasti heikkenevä huoltosuhde. Nykyinen ohjelmapolitiikka on varsin tehotonta myös näiden ongelmien ratkaisussa.

Kehittäjäverkostoilla on aluepolitiikan uuden toimintamallin käytännön toimia edistävä rooli. Kehittäjäverkosto tarkoittaa esimerkiksi yliopistojen ja sektoritutkimuslaitosten tutkijoiden verkottumista, kylien kehittäjien verkottumista tai vaikkapa matkailualan osaajien verkottumista.

T5. Aluepolitiikkaa tulee fokusoida nykyistä vahvemmin yritysten ja osaamisen instituutioiden perusedellytysten tukeen irrallisten hankkeiden sijasta. Aluepolitiikan erityinen haaste on liiketoimintaosaamisen ja kansainvälistymisen edistäminen. Ohjelmallisuutta on tuettava selkein ohjelmasuorituksin. Näin helpottuvat sekä ohjelman seuranta että arviointi. Myös hankekohtainen päätöksenteko nopeutuu. Kehittäjäverkostot tehostavat ohjelmien toteutusta. (Esitys)

4.5 Venäjä-yhteistyön edistäminen

Kehittyvien talousmahtien joukossa Venäjä on erityisasemassa yhteisen historian ja läheisen sijainnin vuoksi. Itäsuomalaisittain merkittävää on se, että tämän päivän Kiina-ilmiön odotetaan saavan jatkoa myös Venäjän talouden kehittyessä lähivuosisikymmeninä. Tosin myös Kiina itsessään sisältyy Itä-Suomen kansainvälistymisen mahdollisuuksiin ja siellä alueen toimijoilla on jo kehittyvää liiketoimintaa.

Arvokasta **Venäjä-osaamista Itä-Suomessa tulee edelleen kehittää**. Vaikka taloudellisen yhteistyön ytimessä ovat yritykset, myös yliopistojen, ammattikorkeakoulujen, teknologiakeskusten sekä muiden välittäjäorganisaatioiden yhteistyö on erittäin tärkeää. Se luo uutta taloudellista toimintaa ja antaa puitteita yritysten yhteistyölle. Maakuntatasolla Venäjä-yhteistyön mahdollisuutena on rajan ylittävän yhteistyön kehittäminen maakuntien ja Luoteis-Venäjän alueviranomaisten välillä. Maakuntien Venäjä-strategioihin Luoteis-Venäjän alueviranomaiset tulisi ottaa mukaan jo suunnitteluvaiheessa. Näin myös Luoteis-Venäjän alueviranomaiset löytäisivät suunnan omille kehittämistoimenpiteilleen. *Rajan ylittävä kohdennettu kehitystyö* voi käsittää muun muassa kaksoiskaupunkien kehittämisen sekä tutkimuksen ja koulutuksen rajan ylittävän yhteistyön.

M4. Alihankintaa ja yritysyrityshöytöä rajan takaa

Venäjä tarjoaa läheisyytensä vuoksi Itä-Suomen tuotannollisille yrityksille, myös pienille ja keski-suurille, mahdollisuuksia yhdistää suomalainen osaaminen, edulliset tuotantokustannukset ja pääsy kehittyville markkinoille. Tämä edellyttää tuotannollisen toiminnan kehittämistä Venäjän puolella. Venäjä tarvitsee muun muassa eri alojen alihan-

kintayrityksiä: metallituoteteollisuus-, sähkö- ja elektroniikka- ja ohjelmistoyrityksiä. *Alihankinta-yritykset yhdistävät osaamista, verkostoja sekä edullisia kustannuksia.* Pk-yrityksille **toiminnan riskit muodostavat** kuitenkin **aloituskynnyksen**. Alue- ja paikallistason viranomaisten yhteistyö Suomen ja Venäjän välillä sekä viranomaisten ja yritysten yhteistyö voi lisätä toimintaa, parantaa käytännön toimintaedellytyksiä sekä vähentää toimintaan liittyviä arvaamattomia riskejä.

Yritysyhteistyötä on mahdollista syventää venäläisten yritysten, suomalaisten yritysten tai suomalaisten ja venäläisten yritysten välillä sekä esimerkiksi raja- ja lähialueosaamisen hyödyntämisessä. Itä-suomalaisten yritysten suurin motiivi Venäjän-kaupassa on Venäjän markkinoiden läheisyys ja koko. Yritysyhteistyö voi kytkeytyä esimerkiksi informaatioteknologiaan, metsä- ja ympäristötekniologiaan, liiketoimintaosaamiseen sekä kansanterveyteen liittyvään hyvinvointitekniologiaan (vrt. M5). Se voi koskea myös metallialaa tai sosiaali- ja terveysalaa. Matkailun edistäminen voi edesauttaa yritysyhteistyötä ja venäläisten yrittäjien sijoittumista Suomeen.

Konkreetteina toimenpiteinä hankkeessa kerätään maakunnista ryhmä itäsuomalaisia pk-yrityksiä, joilla on mielenkiintoa tuotannollisen toiminnan aloittamiseen Venäjällä ja joiden toimintojen laajenemisesta on nähtävissä selviä verkottumishyötyjä Suomessa oleville toiminnoille. Viranomaiset edistävät yritysyhteistyötä tarvittavin viranomaiskontaktein alue- ja paikallistasolla sekä rahoitusjärjestelyin. Hankkeen vastuutoimijat ovat TE-keskukset ja muut alueviranomaiset, rahoittajat, kauppakamarit ja yrittäjät.

M4. Makrohankkeen keskeisenä tavoitteena on edistää alihankintaa ja yritysyhteistyötä rajan takaa. Tavoitteena ovat investoinnit, jotka luovat tai säilyttävät tyypaikkoja myös Itä-Suomessa. Konkreetteina toimenpiteinä kerätään maakunnista pk-yrityksiä ja avustetaan niiden yritysyhteistyötä Venäjällä tarvittavin viranomaiskontaktein sekä rahoitusjärjestelyin. Hankkeen vastuutoimijat ovat TE-keskukset ja muut alueviranomaiset, rahoittajat, kauppakamarit ja yrittäjät. (Esitys)

M5. Finnish-Russian Cross-Border University

Makrohankkeen yleinen tavoite on huipputason Venäjä-osaamisen keskittymien vahvistaminen ja tunnetuksi tekeminen kansainvälisesti. Toimijoina ovat Helsingin, Joensuun ja Kuopion yliopistot, Lappeenrannan teknillinen yliopisto sekä Pietarin valtioniopisto, Pietarin teknillinen valtioniopisto, Pietarin eurooppalainen yliopisto ja Petroskoin yliopisto.

Makrohanke **vahvistaa Suomen ja Venäjän välisiä koulutusyhteistyötä** lähialueella. Hankkeella tuetaan sellaisia yliopistojen vahvoja pilottialoja, joilla on yhteyksiä alueen vahvoihin klustereihin. Menettely mahdollistaa parhaiten tiedon tuottajien ja tiedon käyttäjien vuorovaikutuksen (ns. kolmoiskierre). Vuorovaikutus tapahtuu usein paikallisesti, koska se edellyttää erikoistuneita paikallisia työmarkkinoita sekä face-to-face kontakteja. Välittömästi talouselämää palvelevia aloja ovat pilottivaiheessa informaatiotekniologia, metsä- ja ympäristötekniologia, liiketoimintaosaaminen sekä kansanterveyteen liittyvä hyvinvointitekniologia. Hankkeesta hyötyvät ensisijaisesti suomalaiset ja venäläiset yliopistot opintojen ja tutkintojen suunnittelun ja toteutuksen kautta sekä tutkintoja suorittavat suomalaiset ja venäläiset opiskelijat. Vastuutoimijat ovat aloitusvaiheessa yliopistot yhteistyössä molempien maiden koulutus- ja tiedehallinnosta sekä lähialueyhteistyöstä vastaavien viranomaisten kanssa. Jatkossa hankkeeseen voivat tulla mukaan muut yliopistot, tutkimuslaitokset, teknologiakeskukset ja osaamisintensiiviset yritykset.

M5. Makrohankkeen keskeisenä tavoitteena on yliopistojen sellaisten vahvojen alojen tukeminen, joilla on yhteyksiä Venäjän lähialueen vahvoihin klustereihin. Vastuutoimijat ovat aloitusvaiheessa suomalaiset ja venäläiset yliopistot sekä molempien maiden korkeakouluviranomaiset.

Kansallista rahoitusta suunnataan keskeisten osaamiskeskittymien vahvistamiseen. (Esitys 9)

5. Vetovoimainen elinympäristö ja toimiva infrastruktuuri

5.1 Elinympäristön vetovoima

Itä-Suomen vahvuus on sen kaupungeissa ja kylissä, joissa yhdistyvät kaupunkimaisuuden ja maaseutu-
maisuuksien (luonnonläheisyyden) edut samalla alu-
eella. Aluekeskukset tarjoavat vetovoimaisia elinymp-
päristöjä myös kansainvälisen huipputasoinen osaajille,
entistä suuremmassa määrin myös ulkomaalaisille.
Yritysten kilpailukyvyyn ja asukkaiden hyvinvoinnin
näkökulmasta korostuu lisäksi hyvä alueellinen saa-
vutettavuus (T6).

T6. Aluekeskuksista menestyvän talouden osaa- mis- ja kulttuurikeskittymiä

Itä-Suomen aluekeskusten on rakennettava vahvat
siteet lähialueiden metropoleihin, sillä tieto- ja
innovaatiovetoisessa kehityksessä metropolialuei-
den merkitys kasvun vetureina korostuu. Lisäksi
Itä-Suomen keskusten on lisättävä kilpailukyky-
ään menestyäkseen alueiden välisessä kilpailussa.
Kasvukeskuksina alueen keskukset voivat toimia
pääkaupunkiseudun vastapainona, vaikkakin kas-
vukeskuspolitiikkaan liitettävät odotukset alue-
keskuksista koko maakunnan vetureina ovat usein
epärealistiset.

Itä-Suomen aluekeskusten edellytykset kehittää
kilpailukykyään ovat olemassa, sillä yliopistolliseen
tutkimukseen ja koulutukseen perustuvat korkean
osaamisen työpaikat syntyvät ensisijaisesti yliopis-
tokaupunkien työssäkäyntialueille. Lisäksi tuotan-
nolliset klusterit ovat usein paikallisesti verkottu-
neita. Myös tiedon tuottajien ja tiedon käyttäjien
vuorovaikutus on yksinkertaisinta paikallisesti, sillä
vuorovaikutus edellyttää erikoistuneita paikallisia
työmarkkinoita sekä face-to-face kontakteja. Edel-
leen, korkeakoulutus- ja tutkimuspalvelut sekä muu
klustereiden toimintaa tukeva yksityinen palveluli-
ketoiminta, esimerkiksi laki- ja mainospalvelut,
sijoittuvat kaupunkiin.

Myös tiheä, monikulttuurinen kaupunkirakenne
tukee vuorovaikutteista oppimisprosessia ja luovi-
en miljöiden kehittymistä. Tämän vuoksi alueen
keskukset tarvitsevat monipuolisia sivistys-, kult-

tuuri- ja liikuntapalveluja vuorovaikutteisen kehi-
tyksen vauhdittamiseen. **Muutoksen toteuttaminen
edellyttää valtakunnallista kaupunkipolitiikkaa,
sillä palvelujen vahvistaminen vaatii vastaavia
valtionosuusjärjestelmien muutoksia.**

Yrittäjän kannalta työssäkäyntialueen toimivuus on
tärkeämpi kuin kuntarajan korostaminen. Yritys-
ympäristöön kunnat voivat vaikuttaa kaavoituksel-
la, palvelurakenteella ja ilmapiirillä. Etä- ja jousto-
työn organisoimisen osaaminen on koko Itä-Suomen
ja erityisesti maaseudun mahdollisuus (T7).

T7. Etä- ja joustotyön toimintamalli

Tietoyhteiskunta antaa alueen kehitykselle kahden-
tyyppisiä sykäyksiä. Osana avautuvaa ja integroitu-
vaa taloutta se pyrkii keskittymään suuriin kesku-
ksiin. *Verkostotalous mahdollistaa* kuitenkin myös
*alueellisen erikoistumisen ja paikallisten vahvuuksien
hyödyntämisen.* Aluetalouksien on yhdistettävä pai-
kallinen luovuus tietoyhteiskunnan haasteisiin.
Tietoyhteiskuntainfrastruktuuri sekä etätyökoulu-
tus ovat keinoja vastata näihin haasteisiin.

Työn hajautumiseen kytkeytyy yhtäältä ns. perin-
teinen etätyö ja toisaalta yritysten verkottuminen.
Jälkimmäinen viittaa yritystoiminnan ja työelä-
män verkostomaisiin rakenteisiin. Tietoteknologian
soveltaminen antaa myös pienille paikkakunnille
mahdollisuuden uudistaa elinkeinotoimintaansa.
Ennakkoluulottomat yritykset ovat jo toteuttaneet
tietotekniikkaan perustuvaa työn hajauttamista
keskusten ulkopuolelle sijoittamalla erilaisia pal-
velutoimintoja maaseudulle. Tällöin työntekijöiltä
vaaditaan erityisiä etätyötaitoja.

Etä- ja joustotyö sekä yritysten verkottuminen tu-
kevat alueen sosiaalista pääomaa. Ne säilyttävät tai
kasvattavat koko- ja osa-aikaisesti alueella asuvan
väestön määrää sekä tukevat toimijoiden työ- ja
perhe-elämän parempaa yhteensovittamista. Etätyö
ei ole kuitenkaan yleistynyt odotetusti. Kunnat,
työnantajat ja työntekijät tarvitsevat lisäkannus-
timia harjaantuakseen etätyöhön. Työnantajan
kannalta perinteisen etätyön organisoimisen osaa-

minen on yksi keino hallita osaavan työvoiman pulaa ja toteuttaa työn hajauttamista (Pääkkö, 2004, 27-28). Itä-Suomen ”kaksoiskuntalaisten” toimintaympäristön palvelurakennetta selvittävä **etätyökokeilu** voi olla askel maaseudun elinvoimaa lisäävään suuntaan.

Luontotekijöistä erityisesti järvet ja vedet tekevät Itä-Suomen luonnosta omaleimaisen ja arvokkaan. Alueen luontoarvojen säilyttämiseksi ja niiden tunnettuuden lisäämiseksi seuraava hanke-aiho puoltaa maailmanperintöstatuksen hankkimista Saimaa-Pielisen järviolueelle (M6).

M6. Lakeland –imagon kohottaminen: Saimaa-Pielinen maailmanperintökohteeksi

Maailmanperintöstatus on maailmalla tunnettu erittäin vahva markkinointivaltti, jota on mahdollista hyödyntää matkailun, vapaa-ajanvieron, tuotemarkkinoinnin ja maanarvon kautta. Statuksella on myös alueen asukkaiden itsetuntoa kohottava merkitys.

Suomi ilmoitti Saimaa-Pielisen järviolueen ainutlaatuiseen geologiaan sekä poikkeukselliseen kauneuteen perustuen **UNESCO:n** maailmanperintökohteiden **aieluetteloon tammikuussa 2004**. Esityksessä *luonnonperintökohde koostuu 16 eri tavoin suojellusta kohteesta* Suur-Saimaalta Kolille. Kohteet ovat: Koli kansallispuisto, Kolvananuuro, Mustaliuskekallio, Orivesi-Pyhäselkä, Kermajärvi, Kolovesi kansallispuisto, Joutenvesi-Pyyvesi, Linnasaari kansallispuisto, Pihlajavesi, Punkaharju, Puruvesi, Hevonniemi, Katosselkä, Lietvesi, Peltoinkangas-Kyläniemi sekä Ilkonselkä.

Maailmanperintökohteet eroavat tavanomaisista suomalaisista suojelualueista siinä, että ihmiset ovat niissä vahvasti läsnä. Ne eivät lisää suojelua. Aieluettelon kohdeverkosto on jo kansallinen päätöksin riittävästi suojeltu niin, että arvojen säilyminen voidaan taata. Kohteet ovat pääosin valtion omistuksessa ja ympäristöministeriön rahoittamia. Maailmanperintöhallinto ei vaadi raskaita lisäkustannuksia. Geologian säilyttäminen on yksinkertaista. Esimerkiksi maaseudun tietokeskukset soveltuvat maailmanperinnön esittelyyn.

Makrohankkeen keskeisenä tavoitteena on Itä-Suomen ainutlaatuisten luonto- ja kulttuuriarvojen säilyttäminen ja alueen tunnettuuden lisääminen valmistelemalla ja esittämällä Saimaa-Pielinen luontokohde yhdistetyksi luonto- ja kulttuurikohteeksi UNESCO:n maailmanperintöluetteloon.

Valmistelussa kohteen *maailmanlaajuinen arvo on kuvattava* ja sitä on verrattava vastaaviin kohteisiin muualla. Esityksessä on kerrottava se, miten kohteen arvo säilytetään ja *esitettävä alueen hoidon ja käytön suunnitelma*. Kohteella tulee olla kattava paikallinen kannatus. Valtionhallinnossa opetusministeriö vastaa maailmanperintösopimuksesta, ympäristöministeriö luonnonperintökohteista ja YM sekä Museovirasto yhdessä luonto- ja kulttuurikohteista. Maailmanperintöhankkeen valmisteluprosessin vaiheet ovat: 1) Tutkimus ja kartoitus: luontoarvojen ja kohteiden osoittaminen, kuvaus ja rajaus sekä kulttuuriperinnön kartoitus ja kohteiden osoittaminen, 2) kohteen hoidon ja käytön suunnitelma: hoidon ja käytön suunnittelu sekä laaja osallistaminen, 3) kohteen hyödyntäminen Itä-Suomessa: matkailun kehittäminen, imagomerkityksen kasvattaminen ja tuotteistaminen sekä 4) maankäyttöpäätökset ja maailmanperintöesitys: alue maankäytön suunnittelussa, esityksen teko ja esityksen läpimenon varmistaminen. Hankkeen vastuutahot Metsähallitus ja Metsäntutkimuslaitos saavat luonnonsuojeluvaransa ympäristöministeriöltä ja Geologian tutkimuskeskus kauppa- ja teollisuusministeriöltä. Näiden kolmen ministeriön vahva osallistuminen hankkeeseen on tärkeää. Muut keskeiset toimijat ovat ympäristökeskukset, maakuntaliitot sekä kunnat.

M6. Makrohankkeen keskeisenä tavoitteena on Itä-Suomen ainutlaatuisten luonto- ja kulttuuriarvojen säilyttäminen ja alueen tunnettavuuden lisääminen valmistelemalla Saimaa-Pielinen luontokohde yhdistetyksi luonto- ja kulttuurikohteeksi UNESCO:n maailmanperintöluetteloon. Vastuutoimijat ovat Metsähallitus, Metla, GTK, alueen ympäristökeskukset, maakuntaliitot sekä kunnat. Kansallista rahoitusta suunnataan maailmanperintöhankkeen valmisteluprosessin toteutukseen. (Esitys 10)

5.2 Liikennejärjestelmän kehittäminen

T8. Itä-Suomen yhteydet toimimaan

Itä-Suomi pyrkii kehittämään asemaansa globaalissa taloudessa, laajenevan Euroopan Unionin sisämarkkinoilla, EU:n pohjoisen ulottuvuuden alueella sekä

valtakunnan rakenteessa. Verkostoituvan ja kansainvälistyvän Itä-Suomen **liikennejärjestelmää tulee kehittää kaikki liikennemuodot kattavana verkkomaisena ja notkeana kokonaisuutena**, joka liittyy saumattomasti valtakunnallisiin ja kansainvälisiin rakenteisiin.

Oleellista on keskeisen *lentoliikenneverkon kehittäminen* sekä tukeutuminen Helsinki-Vantaan liikenneverkkoon, mikä edellyttää yhteysliikenteen mahdollisimman laajaa ylläpitämistä lentoteitse sekä nopean junaliikenteen avulla. Itä-Suomen kannalta toinen mahdollinen lentoliikenteen solmualue tulevaisuudessa on Pietari, joka tarjoaa täydentävän liikenneverkon. Yhteydet Pietariin toteutuvat Helsinki-Vantaan kautta sekä nopean junayhteyden myötä myös rautateitse. Liikenteen kysyntähuiput on mahdollista järjestää charterlennoin niin matkustaja- kuin rahtiliikenteenkin osalta.

Liikennejärjestelmän kokonaisuuteen kuuluvat maayhteydet merisatamiin, ”merten moottoritien” eli Itämeren reitin kokonaiskehitys, *Saimaan kanavan käytön jatkuminen* sekä Venäjän kanavaverkon kehittyminen ja avautuminen. Itä-Suomen maantieverkon *kehitettävään päärunjon muodostavat 5- ja 6- tiet sekä vastaavat rautatiet*, jotka yhdistävät Itäsuomen kansainvälisiin liikenneverkkoihin. Mahdollisimman tiheän *tieverkon ylläpitäminen* kokoo taloudellista toimeliaisuutta koko Itä-Suomen alueelta ja muun muassa mahdollistaa matkailun maaseudun elinkeinona.

M7. Keskeisimmät strategiset liikennehankkeet

Lentoliikenne

Lentoliikenne on turvattava reiteillä, jotka ovat elinkeinoelämän ja kansainvälisen teollisuuden kannalta välttämättömiä, sillä kansainvälistä toimintaa harjoittavien yritysten sijoittuminen alueille ilman lentoyhteyksiä ei ole realistista. Kehittämistoimissa oleellista on aluekeskusten lentoliikenneverkon kehittäminen sekä tukeutuminen Helsinki-Vantaan liikenneverkkoon.

Saimaan kanavan käytön jatkuminen:

Eurooppa-politiikassa vesikuljetusten asema vahvistuu edelleen kuljetustaloudellisista ja ympäristösyistä. EU:n pohjoisen ulottuvuuden keskeisin kuljetusrunko muodostuu merten moottoritiestä eli Itämeren kuljetusyhteydestä kehittyvine rakenteineen. Tälle kuljetusrungolle olennaisen Saimaan kanavan käytön jatkuminen on turvattava.

Itä-Suomen pääväylien (viitos- ja kuutosteiden sekä vastaavien rautateiden) investointiohjelma vuosille 2006-2015 sekä sen rahoitus :

Liikenteellisen saavutettavuuden kohentamiseksi alueen pääväylien taso on nostettava radikaalein toimin kilpailukykyiseksi läntisen Suomen väylien kanssa. Se edellyttää Savon radan oikaisua (Heinola-Mikkeli) sekä viitos- ja kuutostien saattamista moottoriliikennetie-, tai vähintäänkin leveäkaistatietasoisiksi (vrt. Koskenkylä-Kouvola) nopealla aikataululla aina Joensuun ja Kuopion tasolle saakka. Tavoitteena tulee olla matka-ajan pudottaminen rannikolta *maanteitse ja rautateitse* mainitulle korkeudelle 1-2 tunnilla. Hankkeella on keskeinen merkitys lentoliikenteen paitsioon jäävien alueen eteläosien kannalta. Itä-Suomen liikenneverkon suurhankkeiden rahoittamiseksi tulee harkita uusia, ennakkoluulottomia malleja. Konkreettina toimenpiteenä tulee valtion omaisuuden realisointisäännöksiä muuttaa siten, että keskeiset infrastruktuurihankkeet voidaan rahoittaa käyttämällä esimerkiksi seuraavan vuosikymmenen aikana puolet valtionyhtiöiden myyntituloista Itä-Suomen väylähankkeisiin.

M7. Itä-Suomen keskeisiä strategisia liikennehankkeita on kolme: Elinkeinoelämän, kansainvälisen teollisuuden ja matkailun kannalta on turvattava säännöllinen lentoliikenne aluekeskuksista. Myös Saimaan kanavan toiminnan jatkuminen on turvattava.

Lisäksi maantieverkon päärunjon muodostavien 5- ja 6 -teiden ja vastaavien rautateiden kunto on pikaisesti nostettava vastaamaan muiden valtakunnallisten pääväylien tasoa.

Kansallista rahoitusta suunnataan strategisiin liikennehankkeisiin. Tie- ja rautatiehankkeiden toteutukseen esitetään erityistä väylähankkeiden investointiohjelmaa, jota varten muutetaan valtion omaisuuden realisointisäännöksiä niin, että keskeiset hankkeet rahoitetaan käyttämällä esimerkiksi seuraavan vuosikymmenen aikana puolet valtionyhtiöiden myyntituloista väylähankkeisiin.

(Esitys 11)

5.3 Kansainvälistyminen

M8. Venäjän kielen aseman vahvistaminen kouluissa

Peruskoulussa venäjän kieltä voi opiskella kieliohjelman mukaisesti vapaaehtoisena kielenä joko viidenneltä tai kahdeksannelta luokalta alkaen. Muun muassa kielen runsaiden rakenteiden vuoksi opiskelu on kuitenkin vaativaa. Lisäksi vapaaehtoisen venäjän kielen valinta lisää oppilaiden lukuaineiden tuntimäärää verrattuna luokkatovereihin ja kaventaa/poistaa oppilaan mahdollisuuksia muiden kiinnostavien valinnaisien aineiden opiskeluun. Nämä seikat ovat omiaan muuttamaan lasten asenteet kielteisiksi venäjän kielen opiskelua kohtaan, mikä näkyy ryhmien pienenemisenä tai lakkaamisena. Esimerkiksi vaihtoehtoisena ruotsille, venäjän kielen opiskelu ei veisi oppilailta mahdollisuutta valinnaisiin kursseihin muun muassa taideaineissa eikä kasvattaisi tuntimääriä verrattuna luokkatovereidensä tuntimääriin. Samalla kielen omaksuminen helpottuisi ja keskeyttämiset vähenisivät.

Itä-Suomessa **venäjän kielen opetusta tulee voida lisätä elinkeinoelämän - erityisesti matkailun – sekä maahanmuuttajien tarpeisiin.** Vuosien 2003 ja 2004 vaihteessa suurimman ulkomaalaisryhmän muodostivat venäläiset, joita Itä-Suomessa asui lähes viisi tuhatta. Yli puolet alueen ulkomaalaisväestöstä oli siten venäläistäustaisia. Suurin osa heistä oli perhesyistä muuttaneita tai paluumuuttajia (Pitkänen ja Hacklin, 2004). Myös työelämän ja matkailun tarpeisiin tarvitaan lisää venäjän kielen taitajia. Makrohankkeen keskeisenä tavoitteena on venäjän kielen opetuksen lisääminen maahanmuuttajien, matkailun ja muun elinkeinoelämän tarpeisiin. Konkreetteina toimintamalleina: 1) Itä-Suomen koulun vahvistaminen ja edelleen kehittäminen tai venäjänkielisen opetuksen integrointi kansainvälisiin kouluihin sekä 2) kokeilu, jossa venäjä voi korvata pakollisen ruotsin. Vastuutoimijat ovat alan yliopistot ja kunnat.

M8. Makrohankkeen keskeisenä tavoitteena on venäjän kielen opetuksen lisääminen elinkeinoelämän sekä maahanmuuttajien tarpeisiin. Vastuutoimijat ovat alan yliopistot ja kunnat. Konkreetteina toimintamalleina: 1. Itä-Suomen koulun vahvistaminen ja edelleen kehittäminen tai venäjänkielisen opetuksen integrointi kansainvälisiin kouluihin, 2. Kokeilu, jossa venäjä voi korvata pakollisen ruotsin. Kansallista rahoitusta suunnataan molempiin kokeiluihin. (Esitys 12)

T9. Matkailun lisääntyvät panostukset itäisiin yhteyksiin: Venäjä ja Kiina

Itäsuomalaisen matkailun perinteinen päämarkkinointisuunta eli Keski-Eurooppa on matkailijoiden määrien kasvattamiseksi riittämätön. Myös matkailuun panostaminen on ollut vaatimatonta. Itä-Suomessa matkailualan osaamista kehitetään Etelä-Savossa, alan osaamiskeskittymän valtakunnallisena solmuna.

Matkailuelinkeinon kansainvälistymisen kannalta erityisesti kehitettäviä markkina-alueita ovat Venäjä ja Kiina suuren matkailupotentiaalinsa vuoksi. Itä-Suomessa tärkeitä **haasteita ovat kylmyyden ja hiljaisuuden kaupallistaminen.** Matkailupotentiaalin täysmääräinen hyödyntäminen edellyttää muun muassa *suoria säännöllisiä ja tilausliikenneyhteyksiä*, joustavaa viisumin saantia kauempaa tuleville, kanta-asiakkaille monikertaviisumeja, kielen ja kulttuurin opetusta sekä kielitukipalveluja (esitteet, ruokalistat, opasteet, tulkit). Muita mahdollisuuksia ovat *yhteiset markkinointikampanjat*, jatkuva venäjänkielinen (kiinankielinen) tarjonta internetissä, matkapaketteja tuotteistavat Incoming-yritykset, yhteiset ohjelmapalvelut sekä esimerkiksi venäläisten sesonkien hyödyntäminen käyttöasteen nostamiseksi (uusivuosi, ortodoksinen joulun, vanha uusivuosi, pääsiäinen, mökkikauden alku, lomat ja ”perunanosto”). *Oheisliiketoimintaa* kuten kiinteistökauppaa, lomamökkejä, lomaosakkeita sekä veneiden ja kalastusvälineiden vuokrausta tarvitaan myös.

Venäjän matkailun erityisiä kehittämisalueita ovat venäläisten matkailu Suomessa, Venäjän kaupunkien kuten Pietarin hyödyntäminen matkailussa sekä rajantakaisen luonnon hyödyntäminen. Esimerkiksi Suomen ja Karjalan tasavallan maantieteellisestä ja kulttuurisesta yhteydestä seuraa, että monet vesijä maantiereitit kohteineen ulottuvat molempien maiden alueelle. Teemoja ovat kylämatkailu (arkkitehtuuri, ortodoksisuus, karjalaisuus), luonnontarkkailumatkailu, nuorisomatkailu, sotahistoriaan liittyvä matkailu ja kalliopiirrosmatkailu. Kiinnostavien kulttuuritapahtumien ketjuttaminen lisää alueen matkailullistakin vetovoimaa (M9).

M9. East Side Story

Itä-Suomen kulttuuritapahtumien kehittämisen tärkein perustelu on laajemmassa kulttuuriteollisessa näkemyksessä. Aiemmin todettiin (M2), että luovaa taloutta pidetään kehittyneen ja menestyksellisen

markkinatalouden tunnusmerkkinä. Paikkakuntien profilointi erilaisten kulttuurikohteiden ja toimintojen avulla onkin tästä näkökulmasta perusteltua. Siksi myös Itä-Suomen korkealaatuisilla kulttuuritapahtumilla on suuri merkitys. Image Match (2004) arvioi Itä-Suomen 12 ”keihäänkärkitapahtuman” (joihin ei luettu esimerkiksi taloudellisesti hyvin menestyviä populaarikulttuurin tapahtumia) tuottavan Itä-Suomen alueelle suoraa verotuloa yli 6 miljoonaa euroa, 2-3 kertaa niihin panostettujen kunnallisten tukien määrän.

Makrohankkeen keskeisenä tavoitteena on toimijoiden yhteistyön lisääminen ja verkottaminen yhteisen brandin alle tukemaan itäsuomalaisia kulttuuritapahtumia, matkailunedistämistä ja yrittäjyyttä. **East Side Story voi toimia ”kulttuurin helmet” kokoavan sateenvarjon nimenä**, jolla maakuntien kulttuuritapahtumat kootaan peräkkäiseksi, tapahtuman profiilista riippuen mahdollisesti myös venäläistä kulttuuria hyödyntäväksi nauhaksi. East Side Storyn brandi-identiteetin ominaisuuksia voivat olla korkealaatuinen kulttuuritarjonta, luonnonkaunis ympäristö, paikallinen ruoka, yksilöllinen palvelu ja matkailupaketointi sekä itäinen ulottuvuus. Jälkimmäinen tarkoittaa myös esimerkiksi *Kalevalaa, karjalaisuutta ja ortodoksisuutta* esitteleviä tapahtumia ja kohteita.

Itäisen ulottuvuuden ohella Itä-Suomen kulttuuritapahtumien yhteistyön mahdollisia alueita ovat viestintä, markkinointi, matkailu, sponsorointi ja yritysmyynti, avustukset, tutkimus, tuotannot ja taloushallinto. Esimerkiksi www-sivusto on luonteva tapa linkittää tapahtumat kokonaisuudeksi, jota hyödynnetään muun muassa matkailumarkkinoinnissa. Hankkeen keskeiset toimijat ovat tapahtumien järjestäjät, maakuntaliitot, kunnat, järjestöt, yrittäjät ja osaamisen kärki-instituutiot.

M9. Makrohankkeen keskeisenä tavoitteena on toimijoiden yhteistyön lisääminen ja verkottaminen yhteisen brandin alle tukemaan itäsuomalaisia kulttuuritapahtumia, matkailunedistämistä ja yrittäjyyttä. East Side Story toimii ”kulttuurin helmet” kokoavan sateenvarjon nimenä, jolla maakuntien kulttuuritapahtumat kootaan peräkkäiseksi, tapahtuman profiilista riippuen mahdollisesti myös venäläistä kulttuuria hyödyntäväksi nauhaksi. Hankkeen keskeiset toimijat ovat tapahtumien järjestäjät, maakuntaliitot, kunnat, järjestöt, yrittäjät sekä osaamisen kärki-instituutiot. (Esitys)

6. Uudistumiskykyinen hyvinvointiyhteiskunta

Väestörakenteen vanheneminen ja sen seuraukset kuten väestöllisen ja taloudellisen huoltosuhteen heikkeneminen koettelevat Itä-Suomea muuta Suomea aikaisemmin ja voimakkaammin. Väestörakenteen muutos korostaa erityisesti vanhusväestön palveluntarvetta, mutta huoltosuhteen edelleen heikentyessä myös julkistalouden rahoituspohja uhkaa kriisiytyä.

Itä-Suomi ei nykyisellään kykene tuottamaan väestönsä tarvitsemaa hyvinvointipalvelujen rahoitusperustaa. Tämän vuoksi alueen omavaraisuuden/kilpailukyvyyn kehittämisen edellytyksenä oleva ”vientihyökkäysprosessi” on saatava liikkeelle ja pysymään elinvoimaisena. Ensisijaiset kehittämis-kohteet ovat tämän ohjelman luvussa neljä esille nostetut *tietoyhteiskunnan osaamisvaatimukset, liiketoimintaosaaminen ja työvoiman täydennyskoulutus*. Itä-Suomi tarvitsee sekä alueen ulkoiseen kysyntään perustuvia uusia palvelukonsepteja ja -tuotteita että uusia omia toimintamalleja.

6.1 Julkisen vallan rakenteiden tehostaminen palvelutuotannossa

T10. Kunnallisen palvelutuotannon kokoaminen vahvempiin yksiköihin

Yleisenä toimintamallina tulee olla kunnallisen palvelutuotannon kokoaminen nykyistä vahvempiin, seutu- tai maakunnallisiin, yksiköihin. Ratkaisut voivat vaihdella maakunnittain. Esimerkiksi tilaaja-tuottajamallin toteuttaminen Itä-Suomessa voi olla ongelmallista, sillä menettely vaatii vahvoja tilaaja- ja tuottajayksiköitä sekä tehokkaita markkinoita. Itä-Suomesta tällaiset markkinat puuttuvat. Sosiaali- ja terveydenhuollossa saatujen kokemusten perusteella tilaaja-tuottaja –mallia parempia vaihtoehtoja voivat olla seudulliset ja maakunnalliset mallit, jotka sallivat tietyn määrän järkevää ulkoistamista ja samalla yksityisen palvelusektorin volyymin kasvua. Tällöin erityisesti harvaan asutuilla alueilla kunnat ja kuntayhtymät voivat käyttää vaihtoehtoisia palvelujen tuottajia eri keinoin (esimerkiksi palvelusetelit ja ostosopimukset). Mahdollista on myös muodostaa julkisen ja yksityisen sektorin

sekä eri alueyksiköiden rajat ylittäviä vahvoja yksiköitä (jotka eivät ole välttämättä itse tuottajia, vaan pikemminkin tilaajia).

Kainuun hallintokokeilu on esimerkki pitkälle viedystä palvelutuotannon kokoamisesta yhteen. Kokeilu lisää maakunnallista itsehallintoa ja kannustaa hakemaan uudenlaisia yhteistyömuotoja. Maakunnan tehtävänä on turvata koulutus- sekä sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelut ja tehostaa palvelutuotantoa. Esimerkiksi toisen asteen koulutusta käsitellään siinä yhtenä maakunnallisena kokonaisuutena (vrt. T1). Kokeilu *turvaa sosiaali- ja terveysalan lähipalvelut kaikissa kunnissa*. Menettely antaa mahdollisuuden uudensuunniteltuihin työtapoihin sekä toimintamalleihin maakunnan, kuntien, yhteistyökumppaneiden, elinkeinoelämän ja muun työelämän välillä. Tehokkuutta lisää kyky toimia joustavasti toimintaympäristön muutosten vaatimalla tavalla.

M10. Väestön ikääntymisen haasteet ja mahdollisuudet

Väestörakenteen vanheneminen ja sen seuraukset kuten väestöllisen ja taloudellisen huoltosuhteen heikkeneminen koettelevat Itä-Suomea muuta Suomea aikaisemmin ja voimakkaammin. Tuleva väestörakenteen muutos vaikuttaa voimakkaasti yhteiskunnan ja talouden kehitykseen. Lähivuosina se ilmenee ennen kaikkea **työvoimapolun uhkana**: suurten ikäluokkien tullessa eläkeikään seuraavien 5-15 –vuoden kuluessa työvoiman poistuma kasvaa samaan aikaan kun nuorten ikäluokkien määrä vähenee. Väestön vähenemistä on lähes mahdoton pysäyttää, koska nykyisessä väestörakenteessa luonnollinen väestönkasvu on pysähtynyt jo kauan sitten. Ilmiötä pahentaa yli 50-vuotiaiden ennenaikainen poistuminen työelämästä. Mikäli Itä-Suomi ei menesty syntyvässä työmarkkinoiden muutoksessa, koko alueen **taloudellinen huoltosuhde** heikkenee merkittävästi.

Ikääntyvien määrän kasvu synnyttää kuitenkin **uutta palvelutarvetta** erityisesti pidemmällä aikajänteellä. Tällä on kaksi merkittävää seurausta. *Yhtäältä julkisten palvelujen kysyntä kasvaa* samalla kun niiden ylläpitoon käytettävissä olevat verotulot

ovat vaarassa alentua. *Toisaalta syntyy uutta maksukykyistä palvelukysyntää yksityisille hyvinvointipalveluille.* Palvelurakenteen muutos on haaste julkisen palvelujärjestelmän mukautumiskyvylle ja kustannustehokkuudelle sekä **uusien palveluinnovaatioiden kehittämiseksi.** Molemmilla Itä-Suomi voi saavuttaa ns. aloittajan edun alan kehittämisessä. Työvoimakysymykseen on vastattava samanaikaisesti usealla eri keinolla, esimerkiksi nuorten, opiskelijoiden ja maahanmuuttajien rekrytoinneilla (ks. M14).

Makrohankkeen keskeinen tavoite on varmistaa vanhusten palvelujen kitkattomuus muodostamalla esimerkiksi seudullisesti toimivia palveluketjuja. Hankkeessa kootaan ja testataan tämän ohjelman toteutuksen alkuvaiheen lupaavat ikääntyvien ihmisten toimintakykyä ja omatoimisuutta (itsenäistä suoriutumista) edistävät uudet palveluinnovaatiot, työmenetelmät ja toimintatavat sekä edistetään niiden vientiä. Nämä voivat liittyä esimerkiksi teemoihin: sairaalasta kotiin, itsenäinen suoriutuminen sekä vapaa-aika, kulttuuri ja matkailu. Vastuutoimijat ovat yliopistot, ammattikorkeakoulut, kunnat, yritykset, järjestöt.

M10. Makrohankkeen keskeinen tavoite on varmistaa vanhusten palvelujen kitkattomuus muodostamalla seudullisesti toimivia palveluketjuja. Hankkeessa kootaan ja testataan tämän ohjelman toteutuksen alkuvaiheen lupaavat ikääntyvien ihmisten toimintakykyä ja omatoimisuutta edistävät työmenetelmät ja toimintatavat sekä edistetään niiden vientiä. Nämä voivat liittyä esimerkiksi teemoihin: sairaalasta kotiin, itsenäinen suoriutuminen sekä vapaa-aika, kulttuuri ja matkailu. Vastuutoimijat ovat yliopistot, ammattikorkeakoulut, kunnat, yritykset, osaamiskeskukset ja järjestöt.

Kansallista rahoitusta suunnataan keskeisten osaamiskeskittymien vahvistamiseen, itsenäistä suoriutumista tukevien uusien osaamistuotteiden testaukseen sekä viennin edistämiseen. (Esitys 13)

6.2 Itäsuomalaisen hyvinvointiosaamisen tuotteistaminen

T11. Yrittäjyys ja teknologia osaksi hyvinvoinnin koulutusrakenteita

Hyvinvointialan yrittäjyysopintoja on viime vuosina kehitetty projektimuotoisesti. Esimerkiksi hyvinvointiyrittäjän ammattitutkintokoulutus –projekti on hyödyntänyt Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun STYDI -konseptia (sosiaali- ja terveysalan digitaalinen oppimisympäristö) ja Etelä-Karjalassa INTO –projekti pyrkinyt vahvistamaan naisyrittäjyyttä. Alan yrittäjyysopintojen merkitys kasvaa edelleen, sillä tulevaisuudessa yritykset ja järjestöt tuottavat hyvinvointipalveluja yhä enenevässä määrin. Lisäksi EU:n sisämarkkinoiden laajeneminen palveluihin tuo toimijoille mahdollisuuden laajentaa toimintaansa, mutta edellyttää samalla kansainvälisen toimintaympäristön hallintaa. Tämän vuoksi yrittäjyysopinnot tulee liittää pysyväksi osaksi koulutusrakenteita.

Hyvinvointiteknologian käyttöönottoa puolestaan estää tai hidastaa erityisesti teknologiaosaamisen puute. Hyvinvointiteknologiaan luetaan kuuluvaksi muun muassa lääkekehitys, (ihmiseen liittyvä) bioteknologia, terveydenhuollon teknologia, ikääntyneisiin liittyvä tietotekniikka ja -teknologia, sosiaalialan tietoteknologia sekä liikuntaan ja vapaa-aikaan liittyvä tietoteknologia. Kuntien kehittämissyhteistyön edetessä (vrt. M13) ammattikorkeakoulujen perus- ja täydennyskoulutukseen sekä toisen asteen ammatillisiin opintoihin kannattaa lisätä hyvinvointiteknologian opintoja hyödyntäen erityisesti työssäoppimista.

M11. Terveystieteiden edistämisen toteutus ja myynti

Lähtökohtaisesti kansanterveys määräytyy suurelta osin julkisen terveydenhuollon ulkopuolisista asioista. Näitä ovat elämäntavat, elinympäristö, tuotteiden laatu sekä yhteisön terveyttä tukevat ja vaarantavat tekijät. Kiinnittämällä näihin asioihin huomiota väestön - myös itäsuomalaisten itsensä - sairastavuutta on mahdollista ennaltaehkäistä.

Valtio ja kunnat voivat vaikuttaa kansalaisten terveyden edellytyksiin kaikkien hallintosektoriensa

kautta. Vastaavasti vaikuttavat yritykset ja erilaiset etujärjestöt. Paikalliset ratkaisut kodeissa, päiväkodeissa, oppilaitoksissa, työpaikoilla, palveluissa ja liikenteessä voivat edistää tai vahingoittaa terveyttä. Yksilöiden ohella terveyden edistämisen tuotteiden kohderyhmiä ovat perheet ja erilaiset ihmisyhteisöt. Terveyden edistämisen tuote on esimerkiksi Terve Kuopio-ohjelma, joka on jo sinällään laajan seudun kehittämisohjelma. Myös Savonlinnan terveyttä ja toimintakykyä tulevaisuuteen rakentava hanke vahvistaa tuotekehitystä. Pohjois-Karjalan kansanterveyden keskuksen toiminnot puolestaan jatkavat maailmankuulun Puskan projektin preventiivistä työtä Pohjois-Karjalassa. Myös Kainuun terveysturva ja siihen liittyvät liikkumisen innovaatiot on mahdollista suunnata erityisesti kolmannen iän tarpeisiin.

Hankkeen keskeinen tavoite on terveyden edistämiseen kytkeytyvän liiketoiminnan edellytysten vahvistaminen. Tavoitteena on myös keventää julkista hoitorasitetta ja korjaavien, kalliiden hoitomuotojen rasitetta. Tämä tapahtuu korostamalla yksilö- ja yhteisötason terveyden edistämisen merkitystä.

Hankkeessa tuotteistetaan yksilö-, yritys-, kunta- ja Itä-Suomi (ml. lähialueet) -tasoisia terveyden edistämisen työmenetelmiä, toimintatapoja ja osaamista. Tuotteistettavia malleja ja konsepteja ovat:

- Pekka Puska –malli ja Kainuun liikuntamalli sekä muut liikuntahankkeet. Esimerkiksi Pekka Puska-malli pitää sisällään terveyden edistämisen ja sairauksien ehkäisemisen hankkeiden tuotteistamisen ja myynnin yhteistyössä WHO:n kanssa.
- Terve-yritys –malli ja yksityinen dementia- ja muistitoiminta.
- Terve-Kuopio -konsepti sekä Savonlinnan seudun terveyshanke
- Lähialuehankkeiden huippuosaamisen kehittämisen terveyden edistämiseksi.

Konkreetteina toimenpiteinä: 1) kunkin mallin kokemukset ja ns. hyvät käytännöt kuten hyviksi havaitut eritasoiset toimintatavat etsitään ja 2) testataan niiden toimivuutta Itä-Suomen muissa maakunnissa. 3) Tarkennetaan toimintatapoja ja konsepteja testauksessa saatujen kokemusten perusteella sekä 4) markkinoidaan osaamistuote yhteistyökumppaneina esimerkiksi WHO (Pekka Puska-malli), Sitra (ikäihmisten kotiaavun turva) sekä Finpro (Terve-Kuopio). Keskeiset toimijat ovat yliopistot, ammattikorkeakoulut, kunnat, yritykset, järjestöt välittäjäorganisaatiot.

M11. Makrohankkeen keskeisenä tavoitteena on terveyden edistämiseen kytkeytyvän liiketoiminnan edellytysten vahvistaminen. Hankkeessa tuotteistetaan yksilö-, yritys-, kunta- ja Itä-Suomi (lähialueineen) -tasoiset terveyden edistämisen työmenetelmät ja toimintatavat ja osaaminen. Keskeiset toimijat ovat yliopistot, ammattikorkeakoulut, kunnat, yritykset, järjestöt ja välittäjäorganisaatiot. Kansallista rahoitusta suunnataan keskeisten osaamiskeskittymien vahvistamiseen. Kansanterveyslaitoksen terveyden edistämisen toiminto siirretään Itä-Suomeen osana hallituksen alueellistamispolitiikkaa. (Esitys 14)

M12. Hyvinvointiyrittäjyyden edistäminen

Hyvinvointiyrittäjyyteen kuuluvat terveysalan yritykset kuten lääkärikeskukset, sairaalat, fysioterapia ja hieronta, apteekit ja laboratoriot. Sosiaalialan yrittäjyyteen luetaan lasten päivähoito, lasten ja nuorten asumispalvelut ja sijaiskodit, kotipalvelu, päivätoiminta ja työtoiminta. Integroivaa palveluyrittäjyyttä edustavat vanhusten ja vammaisten hoivakodit/palveluasunnot sekä kotihoitoyritykset. Hyvinvointiteknologiayrittäjyys puolestaan liittyy esimerkiksi tietoverkkoihin, itsenäiseen suoriutumiseen, sairaanhoitoon sekä lääkekehitykseen ja bioteknologiaan. Näistä erityisesti sosiaalialan hyvinvointiyrittäjyys on usein samanaikaisesti monialayrittäjyyttä sekä pienyrittäjyyttä ja hoivayrittäjyyttä pääosin naisyrittäjyyttä. Hyvinvointiyrittäjyys on myös valtion ja kuntien tukemaa yrittäjyyttä (tilaaja-tuottajamallin ilmentymä).

Itä-Suomen maakunnissa on viime vuosina vahvistettu hyvinvointiyrittäjyyttä *yrittäjyyskoulutuksella* sekä erilaisin *verkostoitumista* tukevin hankkein. Jatkossa pienyrittäjyyden ja erityisesti naisyrittäjyyden tukeminen suoraan ja esimerkiksi *naisten resurssikeskusten* kautta on keskeistä. Hyvinvointiyrittäjyyttä on mahdollista edistää myös *kytkemällä yrittäjyys kulttuuriin sekä matkailuun*. Itäsuomalaisia sovelluksia ovat muun muassa senioriteatteri, terveysturva sekä esteetön luontomatkailu.

Makrohankkeen keskeisenä tavoitteena vahvistaa Itä-Suomea asiakaslähtöisenä ja joustavasti monimuotoisia hyvinvointipalveluja tarjoavana alueena. Hanke vahvistaa hyvinvointialan yritystoimintaa

sekä luo palveluliiketoiminnan verkoston perustamalla yhteisyrityksen (vrt. T3, M3). Konkreetteina toimenpiteinä hanke tuotteistaa ja markkinoi kansainvälisesti laadukkaita palvelukonsepteja. Vastuulliset toimijat ovat yliopistot, ammattikorkeakoulut, kuntayhtymät, kunnat, TE-keskukset yritykset, osaamiskeskukset, järjestöt.

M12. Makrohankkeen keskeisenä tavoitteena on vahvistaa Itä-Suomea monimuotoisia hyvinvointipalveluja tarjoavana alueena tukemalla alan yritystoimintaa, erityisesti naisyrityttä. Hankkeen yksi tavoite on luoda yritystoimintaa vahvistava palveluliiketoiminnan verkosto. Toinen tavoite on kansainvälisesti laadukkaiden palvelukonseptien lisääminen, tuotteistaminen ja markkinointi. Tuotteistettavat asiat voivat liittyä myös esimerkiksi kulttuuriin, matkailuun ja yhteistoiminnan laadun kehittämiseen. Vastuutoimijat ovat yliopistot, ammattikorkeakoulut, kunnat, TE-keskukset, yritykset osaamiskeskukset ja järjestöt. Kansallista rahoitusta suunnataa keskeisten osaamiskeskittymien vahvistamiseen, alan yritystoiminnan tukemiseen, osaamistuotteiden testaukseen sekä viennin edistämiseen (Esitys 15)

M 13. Hyvinvointiteknologian osaaminen ja vienti

Itä-Suomen hyvinvointiteknologia sisältää arkielämän eli hoivan teknologian. Se on apuvälineitä omassa kodissa selviämiseen tai siellä hoitamiseen. Se on esteettömyyttä lisäävää ympäristöteknologiaa ja kodin turvallisuutta kohentavaa teknologiaa, olipa kyse sitten lukoista tai ympärivuorokautisesta konsultaatiomahdollisuudesta. Hyvinvointiteknologia rakentuu osittain sosiaali- ja terveydenhuollon verkkoratkaisuille ja siihen sisältyvät lääke- ja bioteknologia sekä korkean tason sairaalateknologia. **Itä-Suomessa teknologioiden käyttöönotto ei ole edennyt odotetusti, sillä käytännössä pienten ja keskisuurten kuntien mahdollisuudet muutoksiin ovat rajatut.** Esimerkiksi monet tietojärjestelmiin ja tekniikoihin liittyvät muutokset edellyttäisivät kuntien alueellisen ja seudullisen yhteistyön kehittämistä.

Hyvinvointisektorin korkean osaamisen keskittymä on Pohjois-Savossa. Kuopion yliopiston (Teknia, Mediteknia ja Bioteknia), hyvinvointialan osaamiskeskusten sekä Terve Kuopio -ohjelman

toiminta-alueina ovat terveydenhuollon teknologia, lääkekehitys, biotekniikka ja tietojärjestelmät. Kainuussa toimijat ovat Kainuun hallintokokeilu sekä Snowpolis toiminta-alueinaan geroteknologia, sosiaali- ja terveydenhuollon tietojärjestelmät ja liikunta. Pohjois-Karjalassa itsenäinen suoriutuminen on noussut vahvuustekijäksi. Hyvinvointiteknologian toimijoita ovat Honkalampi-säätiö, ISAK, Pohjois-Karjalan sairaanhoitopiiri sekä sosiaalityö toiminta-alueinaan vanhukset, ikääntyneet, vammaiset, vajaakuntoiset, tietojärjestelmät sekä kansalaisuus. Etelä-Savossa toimii DIAK toiminta-alueenaan vanhukset ja Etelä-Karjalassa SOCOM: n hyvinvointiteknologian toiminta-alue on sosiaalihuollon tietotekniikka. Maakunnissa alan keskeisiä toimijoita ovat lisäksi ammattikorkeakoulut.

Makrohankkeen keskeinen tavoite on luoda hyvinvointiteknologian sovellusten osaamiskeskittymä Itä-Suomeen. Yksi osatavoite on hyvinvointiteknologian osaamisen ja apuvälineiden tuotteistaminen ja vienti. Tuotteistettavia konkreettisia sisältöjä ovat:

1. korkean tason sairaala- ja konsultaatioteknologia, joka käsittää sairaalateknologian tuotteistamisen, konsultaatioteknologian eli työntekijöiden välisen konsultaatiotekniikan kehittämisen ja tuotteistamisen sekä etädiagnostiikan, monitoroinnin ja etäkonsultoinnin sovellukset ja tuotteistamisen,
2. vapaa-aikaan, kulttuuriin ja matkailuun liittyvät sovellukset,
3. sosiaali- ja/tai terveydenhuollon asiakastietojärjestelmät, joiden yhteiskehittely on käynnissä. Kainuun hallintokokeilu tarjoaa tähän mahdollisen pilotointialueen.
4. kansalaisuuden ja itsenäisen suoriutumisen apuväline- ja turvallisuusteknologia, jossa kehittämisen kohteena ovat asuntojen ja ympäristöjen esteetön rakentaminen, liikkumisen apuvälineet, arjen apuvälineet, informaatiojärjestelmät, turvallisuuspalvelut ja turvateknikka. Esimerkiksi toimivat esteettömyyden ja itsenäisen suoriutumisen ratkaisut tähtäävät väestön hyvään elämän laatuun ja vastaavat ikääntymisen haasteisiin.

Hankkeen toinen osatavoite on itsenäisen suoriutumisen innovaatiotoiminnan mallintaminen Itä-Suomen ammattikorkeakouluverkon huippuyksiköksi. Itsenäisen suoriutumisen edistäminen ja teemaan liittyvä kehittämistoiminta on Itä-Suomen kehittämisen keskiössä. Uusien toimintamallien juurruttamiseksi ja siirtämiseksi on välttämätöntä kehittää koulutusmalleja sekä rakentaa tähän tarvittavia

kumppanuuksia. Toimivat, innovaatioperustaiset työelämäyhteydet luovat erinomaisia valmiuksia oppimiseen sekä vuorovaikutuksen kehittämiseen koulutusorganisaatioiden, yritysten sekä julkisten palveluntuottajien kesken. Osion vastuulliset toteuttajat ovat Itsenäisen suoriutumisen Innovaatiokeskus ISAK sekä Itä-Suomen ammattikorkeakoulut. Makrohankkeen vastuutoimijat ovat yliopistot, teknologiakeskukset, ammattikorkeakoulut, osaamiskeskukset, kunnat, yritykset, järjestöt.

M13. Makrohankkeen keskeinen tavoite on luoda hyvinvointiteknologian sovelusten osaamiskeskittymä Itä-Suomeen. Yksi osatavoite on hyvinvointiteknologian osaamisen ja apuvälineiden tuotteistaminen ja vienti. Toinen osatavoite on itsenäisen suoriutumisen innovaatiotoiminnan mallintaminen Itäisen Suomen ammattikorkeakouluverkon huippuyksiköksi. Vastuutoimijat ovat yliopistot, teknologiakeskukset, ammattikorkeakoulut, osaamiskeskukset, kunnat, yritykset ja järjestöt.

Kansallista rahoitusta suunnataan keskeisten osaamiskeskittymien vahvistamiseen. (Esitys 16)

6.3 Maahanmuuttopolitiikan vahvistaminen

M14. Itä-Suomi aktiivisen maahanmuuttopolitiikan pilottialueeksi

Itä-Suomea koskevat strategiset kysymykset ovat: Mistä saadaan työntekijät tulevaisuudessa ja miten reagoidaan ikääntyvän väestön synnyttämään palvelujen tarpeeseen? **Työvoimakysymykseen on vastattava samanaikaisesti usealla eri keinolla:** nuoria työntekijöitä ja oppilaitoksista valmistuvia on houkuteltava alueelle, työvoimareservejä on aktivoitava koulutuksella, jolla kysyntä ja tarjonta saadaan kohtaamaan alueellisesti ja ammatillisesti, ikääntyneitä on saatava jatkamaan pidempään työelämässä erilaisin kannustimin ja parantamalla työssä viihtymistä. Suomalaisten ohella maahanmuuttajia kuuluu kaikkiin edellä mainittuihin ryhmiin. Ulkomaisten opiskelijoiden ja yleisemmin ulkomaalaisten näkeminen resurssina on mahdollisuus

edistää Itä-Suomen osaamista ja kansainvälistymistä sekä helpottaa osaavan työvoiman pulaa.

Tämän vuoksi Itä-Suomea on tuettava maahanmuuttoasioiden pilottialueena. Makrohankkeessa Itä-Suomesta tehdään aktiivisen maahanmuuttopolitiikan pilottialue, jolle kohdennetaan maahanmuuttoa helpottavia ja muuttajien työllistymistä sekä yrittäjyyttä edistäviä toimia. Ulkomaisten opiskelijoiden ja tutkijoiden rekrytointia alueen korkeakouluihin tuetaan erityisellä stipendijärjestelmällä. Venäläistaustaisille muuttajille luodaan oma kielikoulutuksen sisältävä kotouttamis- ja koulutusohjelma. Venäläisten suhteellinen osuus koko muusta väestöstä on Itä-Suomessa Suomen korkein.

Kaikkien alueella asuvien ulkomaalaistaustaisten ammatillista osaamista ja koulutusta tulee voida hyödyntää (ml. humanitaariset muuttajat ja paluumuuttajat). Lisäksi ulkomaalaistaustaisten työntekijöiden kulttuurista kompetenssia ja kansainvälisiä verkostoja tulee hyödyntää. Maahanmuuttajat on nähtävä resurssina, mahdollisina työntekijöinä palveluyrityksissä kuten päiväkodeissa sekä tukemassa vanhusten asumispalveluja. Yhtenä konkreettina toimenpiteenä venäläisten osaajien täydennyskoulutusta Itä-Suomessa tulee vahvistaa. Eräs esimerkki ovat lääkärit, joiden hyvän, mutta EU-standardien vuoksi täydennystä kaipaavan koulutuksen antaminen tapahtuisi Itä-Suomessa (pätevä-tyyppinen koulutus). Hankkeen toteuttajat ovat alan yliopistot, ammattikorkeakoulut, TE-keskukset, kunnat ja järjestöt.

M14. Makrohankkeessa Itä-Suomesta tehdään aktiivisen maahanmuuttopolitiikan pilottialue, jolle kohdennetaan maahanmuuttoa helpottavia ja muuttajien opiskelua, työllistymistä sekä yrittäjyyttä edistäviä toimia. Venäläistaustaisille muuttajille luodaan oma kielikoulutuksen sisältävä kotouttamis- ja koulutusohjelma. Hankkeen toteuttajat ovat alan yliopistot, ammattikorkeakoulut, TE-keskukset, kunnat ja järjestöt. Kansallista rahoitusta suunnataan keskeisten osaamiskeskittymien vahvistamiseen sekä maahanmuuttajien kotoutumista, työllistymistä ja yrittäjyyttä edistäviin toimiin Itä-Suomessa. Ulkomaisten opiskelijoiden ja tutkijoiden rekrytointia alueen korkeakouluihin tuetaan erityisellä stipendijärjestelmällä. (Esitys 17)

7. Jatkotyön toimenpideohjelma

Suuret tulevaisuuden kysymykset –projekti haki Itä-Suomen myönteistä kehitystä vauhdittavia makrohankkeita ja toimintamalleja. Näistä rakentuvan Itä-Suomi –ohjelman tavoitteena on vahvistaa Itä-Suomen maakuntien, taloudellista kilpailukykyä sekä vetovoimaa ihmisten asuinpaikkana, yritysten sijaintipaikkana ja matkailukohteena. Projektin jatkotyössä alueen kilpailukyvyn kehittämisen edellytyksenä oleva ”vientihyökkäysprosessi” on saatava liikkeelle ja pysymään elinvoimaisena.

Projektin jatkotyön keskeiset toimijat voidaan jakaa neljään ryhmään: 1) avainyritykset, 2) osaamisen kärki-instituutit (erityisesti yliopistot, ammattikorkeakoulut, tutkimuslaitokset), 3) Keskeiset välittäjäorganisaatiot (erityisesti tiedepuistot/teknologiakeskukset, kehitysyritykset) sekä 4) poliittiset päätöksentekijät ja viranomaiset eri aluetasoilla. Ohjelman hankevalmistelun eteenpäin viennissä Itä-Suomen neuvottelukunnan vetovastuu on keskeistä. Neuvottelukunta tarvitsee yhteisen valmistelijan viemään eteenpäin hankevalmistelua.

Itä-Suomi -ohjelma esitetään rahoitettavaksi kansallisella rahoituksella ja EU-rakennerahastovaroin. Ohjelman täysimääräinen toteutuminen tulee varmistaa ottamalla huomioon jatkotyön kolme aikajännettä:

1. jänne:

2006 budjetti ja sen valmistelu: 6 kärkihanketta, M1, M2, M3, M7, M10 sekä M14,

2. jänne:

hallituskauden loppu → 2007: Itä-Suomi -paketti, koko hankesalkku sekä toimintamallit ,

3. jänne:

seuraava hallituskausi 2007-2011, hallitusohjelman valmistelu.

Itä-Suomi ohjelman toimenpide-ehdotukset tulee sisällyttää myös uuden EU-ohjelmakauden ohjelmien valmisteluun. Uusien ohjelmien keskeiset toimenpiteet tulee kohdistaa tuottavuuden paranta-

miseen, innovaatioiden ja teknologian hyödyntämiseen, kansainvälistymiseen, soveltavan tutkimuksen resursseihin, oppi- ja tutkimuslaitosten yritysyrityshöhen sekä yritysten ja yrityskannan uudistamiseen Itä-Suomi -ohjelmapirosessin jatkumona. Uutta ohjelmakautta varten tulee yrityksiin ja niiden toimintaympäristöön kohdistuvat valtion investointi- ja kehittämisasihoitusmuodot saattaa ajan tasalle sekä varmistaa niiden säilyminen Itä-Suomea koskevassa tavoiteohjelmarahoituksessa. Palveluyritysten tukeminen on tärkeää työllisyyden kannalta.

Itä-Suomen tie- ja rautatiehankkeiden investointiohjelmaa varten valtion omaisuuden realisointisäännöksiä on muutettava niin, että keskeiset hankkeet rahoitetaan käyttämällä esimerkiksi seuraavan vuosikymmenen aikana puolet valtion yhtiöiden myyntituloista väylähankkeisiin. Alueellisen kehittämisen resursoinnissa on käytettävä myös valtion Itä-Suomessa sijainneen ja sijaitsevan omaisuuden myyntituloja siten, että myyntituloista merkittävä osa käytetään Itä-Suomen hyväksi. Tämä tulee huomioida jatkossakin, sillä erityisesti valtion laajan metsäomaisuuden myynnistä sekä alueella tuotetun puun myynnistä koituu tuloja kaiken aikaa. Näiden korvamerkitseminen tuotantoalueen hyväksi on perusteltua.

Valtiovalian on periaatepäätöksensä mukaisesti sitouduttava eri toimin antamaan tukensa Itä-Suomen vahvuksien kehittämiseksi. Esimerkiksi hallituksen alueellistamisohjelmasta ei saa tinkiä. Sitä on päinvastoin vahvistettava ja jatkettava tärkeiden osaamisalojen kilpailukyvyn parantamiseksi. Myös valtion kansalliset investointituet sosiaali- ja terveydenhuollon sekä koulutuksen ja tutkimuksen perusinfrastruktuurin ylläpitoon, uudistamiseen ja korjaamiseen tulee säilyttää. Lisäksi alueellisen kehittämisen näkökulma tulee ottaa huomioon vuosittaisen talousarvion laadinnassa siten, että talousarvioon lisätään arvio toimenpiteiden aluetaloudellisista vaikutuksista.

Itä-Suomen nettomuuttoliike, työttömyysaste, arvonlisäys, korkeakoulutettujen osuus, väestökehitys sekä työpaikka-kehitys. (Lähde: Tilastokeskus)

	Nettomuutto liike 2004e	Työttö- Myysaste joulukuu 2004	Arvon- lisäys /as. 2001	Korkeakoulu- tettujen osuus % 2003 (*)	Väestökehitys 1995-2004e			Työpaikkakehitys 1995-2002e		
					1995	2000	2004e	1995	2000	2002e
AKO-ALUEET:										
Joensuu	325	16,8	17023	22,5	107663	107575	108814	37089	40339	41131
Kajaani	-97	17,5	16668	21,7	58109	56234	54888	19415	20600	20327
Kuopio	19	12,7	18292	27,3	113887	115903	118043	41584	47008	48171
Mikkeli	-105	13,9	16472	20,4	85695	83738	82118	29112	31494	32239
Saimaankaupunki	-63	15,2	23619	21,4	116585	115244	114631	43123	46843	46835
Savonlinna	-81	17,0	14607	19,0	52185	49489	48087	17032	17127	17426
Varkaus	-258	14,4	13055	19,1	72031	68473	66413	23652	24814	24863
Ylä-Savo	-227	15,6	14585	15,4	69528	65451	62811	21806	22219	22750
MAAKUNNAT:										
Etelä-Karjala	-106	15,1	22461	20,2	139610	137149	135788	49859	53437	53285
Etelä-Savo	-343	14,8	15912	19,4	172389	165725	161379	57076	59557	60621
Kainuu	-442	19,7	15596	18,4	95201	89777	85957	29595	30449	29696
Pohjois-Karjala	-214	18,1	16536	19,1	177271	171609	168603	57289	60974	61579
Pohjois-Savo	-238	14,0	17371	21,4	260085	253759	251083	87544	94359	96085
ITÄ-SUOMI	-1343	15,8	17562	20,0	844556	818019	802810	281363	298776	301266
SUOMI	6303	11,8	22765	24,6	5116826	5181115	5236237	1932752	2228557	2258004

*) Korkeakoulutettujen osuus 15 vuotta täyttäneestä väestöstä vuonna 2003



MAAKUNTIEN VISIOT/STRATEGIAT

Etelä-Karjalan visio 2030:

Etelä-Karjala on kilpailukykyinen kasvumaakunta. Maakunta on kansainvälinen ja menestyvä idän ja lännen kohtauspaikka. Maakunnan keskusalue on Kaakkois-Suomen valtakunnanosakeskus.

Vahvan eteläkarjalaisen identiteetin omaksuneet kansalaiset toimivat yhteistyössä koko maakunnan hyväksi.

Etelä-Karjala on voimakas osaamiskeskittymä. Maakunnassa on kansainvälistä huippuluokkaa olevaa osaamista valituilla osaamisalueilla.

Osaavan työvoiman saatavuus, alueen sijainti ja toimiva infrastruktuuri luovat pohjaa sille, että yritykset investoivat Etelä-Karjalaan. Investointeja saadaan sekä maakunnista että maakuntien ulkopuolelta. Pk-sektorin tehokkuuden ja yrittäjyyden lisääntyminen parantaa työllisyyttä ja lisää maakunnan saamaa muuttovoittoa.

Etelä-Karjala on nykyaikainen, kehittyvä, nuorekas, tulevaisuuteen suuntautunut, puhdas ja viihtyisä hyvinvoivien ihmisten maakunta.

Etelä-Savon visio 2020:

Osaamista ja elämänlaatua Järvi-Suomessa

Avarasti ja luonnonläheisesti asuttu Etelä-Savo on vuonna 2020 Helsingin ja Pietarin metropoliseutuihin verkottunut pohjoiseurooppalainen palvelu-, teollisuus- ja kulttuurikeskus. Sen menestys perustuu eteläsavolaisuuteen, monikulttuurisuuteen, luonnonmukaisuuteen ja valituille aloille erikoistuneeseen ylivoimaiseen osaamiseen.

Kainuun Visio 2020:

Kainuu on elämisen laatua, joka tehdään osaamisella, yrittämisellä ja yhteistyöllä

Kainuu - luova luonnoltaan. Kainuu on ihmisenkokoinen, itseensä uskova maakunta, jonka menestys perustuu uutta luovaan, ennakkoluulottomaan yrittäjyyteen.

Kainuu - rikas luonnostaan. Kainuun valtina on puhdas ja turvallinen elinympäristö. Maakunnan monipuolisesta luonnosta ja kulttuurista ammennetaan jaksamista ja elämyksiä. Kainuu hyödyntää luonnonvarjoaan kestävästi.

Kainuu - erikoistunutta osaamista: Kainuussa on kilpailukykyiset osaamispalvelut. Kajaanissa on kansainvälisesti merkittävä osaamiskeskittymä, jonka ydin on elektroniikka- ja ICT -alan osaamisessa ja joka tarjoaa korkea-asteen koulutusta ja innovatiivisen osaamisympäristön. Maakunnassa on lisäksi paikallisiin vahvuuksiin perustuvia, verkottuneita osaamiskeskittymiä.

Kainuu - yhteistyön taitaja: Kainuu on eurooppalainen maakunta, joka toimii monipuolisessa yhteistyössä kansallisesti ja kansainvälisesti. Kainuu on portti itään.

Kainuun strategia: Visio 2020 - Yhteinen kehittämistehtävä: ”Vahvistetaan Kainuun vetovoimaa ja kilpailukykyä ihmisten asuinpaikkana, yritysten sijaintikuntana ja matkailukohteena” – toimintalinjat.

Pohjois-Karjalan visio 2006:

Pohjois-Karjala on kulttuurisesti omaleimainen ja identiteetiltään vahva maakunta, jossa kannattaa asua, opiskella, työskennellä ja yrittää.

Hyvin toimivat työmarkkinat, monialainen koulutustarjonta, laadukkaat palvelut, viihtyisä elämisen ympäristö ja elinvoimainen maaseutu takaavat maakunnan osaavien, ammattitaitoisten ja yrittävien ihmisten hyvinvoinnin ja elämän laadun.

Maakunnan elinkeinorakenne on monipuolinen ja nykyaikainen ja yritykset kasvavia ja kansainvälisesti kilpailukykyisiä. Osaamisen kehittämistä ja elinkeinujen kasvua tukeva toimintaympäristö, toimijoiden monipuolinen verkottuminen ja laaja-alainen yhteistyö yli rajojen luovat edellytykset vetovoimaisuudelle ja menestymiselle.

Maakunnan kehittäminen toteutetaan taloudellisen, sosiaalisen ja ekologisen kestäväen kehityksen periaatteiden mukaisesti.

Pohjois-Karjalan strategia: Yritykset luovat tämän päivän työpaikat, teknologian kehitys ja innovaatiot luovat huomisen työpaikat, tutkimus ja koulutus luovat ylihuomisen työpaikat.

Pohjois-Savon visio 2020

Pohjois-Savo on henkisesti ja sosiaalisesti hyvinvoiva, hyvän ympäristön ja tasa-arvon monikulttuurinen ja vauras maakunta, jossa ihmisten kaikinpuolinen kehittyminen on turvattu.

Ydinasia on varmistaa maakuntalaisten taloudellisesti turvattu henkinen ja sosiaalinen kehittyminen. Henkinen ja sosiaalinen hyvinvointi merkitsee, että maakuntalaisten toiminnalliset puitteet mahdollistavat aidon sivistyksen, osaamisen vahvistumisen, terveellisen, turvallisen ja omaehtoisesti yhteisöllisen elämän. Vauras maakunta merkitsee vireää ja rakenteitaan uudistanutta elinkeino- ja yritystoimintaa, johon perustuen aluetalous on merkittävästi vahvistunut nykyisestä. Hyvä ympäristö merkitsee kehittymisen, sosiaalisesta tai taloudellisesta asemasta riippumatta. Monikulttuurisuus merkitsee, että Pohjois-Savo on avoin ja suvaitseva eri kansakunnista ja roduista tuleville muuttajille. Monikulttuurisuus nähdään kehittämisen voimavarana ja rikkautena.

Pohjois-Savon strategia: Pohjois-Savo on aktiivinen avautuva ja uudistuva maakunta.

Lähteet:

www.ekarjala.fi/ekliitto/tilastot/Suunnitelma.pdf

www.esavo.fi/tiedostot/maakuntasuunnitelma.pdf

www.kainuu.fi/files/maakuntasuunnitelma.pdf/

www.pohjois-karjala.fi/data/fi/%7Ealuekehitys%7Epokat_2006_tarkistus/pokat_2006.pdf

www.pohjois-savo.fi

PROJEKTIN TEETTÄMÄT TAUSTARAPORTIT

(www.esavo.fi/tulevaisuus):

1. Innovaatorakenteista luonnonarvoihin. Katsaus itäisen Suomen sijaintitekijöihin, Eija Pääkkö
2. Itäisen Suomen alueen kulttuuriyrittäjyyden mahdollisuuksien selvittäminen, CIM Finance & Research Ltd.
3. Itäisen Suomen ja Venäjän liiketaloudellisen yhteistyön mahdollisuudet, Etlatieto Oy
4. Itäisen Suomen klusteritoimialojen kehitys 1995-2002 (RITTS 4445 hankkeessa tehdyn klusterien tilastollisen tarkastelun päivitys ja laajennus), Alue- ja kuntatutkimusyksikkö Spatia, Joensuun yliopisto
5. Itäisen Suomen luomuelintarviketalouden nykytila ja tulevaisuuden mahdollisuudet –selvitys, Helsingin yliopisto
6. Kulttuuriyhteistyö Itä-Suomen kehittäjänä, Image Match Oy
7. Maahanmuuttajaselvitys, Etnica, Joensuun yliopisto
8. Teemaselvitys hyvinvointiyrittäjyydestä ja hyvinvointiteknologiasta, Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen kannatusyhdistys (ISO-yhdistys) ry